

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/303824988>

Malá knížka o odborném psaní. Praktický průvodce pro začínající autory

Book · June 2016

CITATIONS

0

READS

5,227

1 author:

[Aleš Neusar](#)

University of Ostrava

51 PUBLICATIONS 121 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Malá knížka o odborném psaní

Praktický průvodce pro začínající autory

Aleš Neusar

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Malá knížka o odborném psaní

Praktický průvodce pro začínající autory

Aleš Neusar

Olomouc 2016

Oponenti: PhDr. Jan Vančura, Ph.D.
Bc. et Bc. Kateřina Hanáková

Vznik tohoto textu byl podpořen grantem FPVČ, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého (2014). Název a číslo grantu: Selhání při psaní odborného článku v sociálních vědách (452100651).

1. vydání

© Aleš Neusar, 2016

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2016

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

ISBN 978-80-244-4975-3 (online)

Poděkování

Děkuji Tereze Částkové, Martině Friedlové, Kateřině Hanákové, Radomíru Masarykovi, Martině Michailidisové, Barboře Orlikové, Aleši Roubalovi, Evě Šeré a Janu Vančurovi za cenné komentáře a podporu.

OBSAH

Komu je kniha určena a tři přání.....	7
1. Než začneme psát	9
1.1 Proč vůbec odborně psát?.....	10
1.2 Dopad a smysl našeho textu	13
1.3 Kde hledat inspiraci, o čem psát.....	16
1.4 Jaký typ publikace zvolit?	18
2. Části odborného textu.....	21
2.1 Název.....	22
2.2 Klíčová slova	24
2.3 Abstrakt / Souhrn.....	25
2.4 Úvodní věty	30
2.5 Struktura textu	33
2.6 Diskuse a závěry	38
2.7 Použitá literatura	41
2.8 Přílohy a poznámky pod čarou	42
3. Práce se zdroji.....	43
3.1 Jakými zdroji se inspirovat?.....	44
3.2 Jak pracovat s myšlenkami druhých?.....	47
3.3 Kde najít zdroje?	50
4. O psaní.....	56
4.1 Jak zvládnout proces psaní	57
4.2 Klíčový je příběh.....	63
4.3 Kdo text píše? Jak oslovujeme čtenáře?.....	64
4.4 Pár poznámek o stylu.....	67
4.5 O argumentaci.....	70
4.6 Jak zlepšit hotový text?	73
4.7 Publikační proces.....	74
Epilog.....	78
Souhrn	79
Summary	80
Literatura	81

Komu je kniha určena a tři přání

Při psaní této knihy jsem myslel na začínající badatele (zejména doktorandy), jejichž často jedinou zkušeností s psaním bylo sepsání jedné či více závěrečných prací. Kniha je určena primárně pro autory z oblasti sociálních, humanitních a pedagogických věd. Ve většině případů nerozlišuji, o jaký typ odborné publikace jde. Odborný text je „odborným“ a je jedno, zdali jde o vědecký článek nebo kapitolu v knize. Ze stejného důvodu je většina informací relevantní také pro autory závěrečných prací. U jednotlivých typů prací se liší jen složitost a některé formální požadavky. Z tohoto důvodu budu většinou psát obecně o „textu“, „publikaci“ nebo „díle“. Při sepisování jednotlivých kapitol jsem vycházel primárně ze svých zkušeností s vedením publikačních workshopů pro doktorandy a akademické pracovníky, rozhovorů s akademickými pracovníky a četby literatury.

A teď ke třem přáním. Na medicíně se začínající lékaři učili, a snad i dosud učí, že už jen samotné setkání s lékařem by mělo přinášet úlevu. Pokud prý úlevu setkání nepřinese, nesetkal se pacient s lékařem. Já mám podobné přání. Přeji si, aby vám čtenářům tato malá kniha přinesla úlevu. Úlevu od úzkosti z vlastní nekompetence i úlevu, že se odbornému psaní dá naučit. Úleva je prvním krokem k tomu něco napsat. Když se bojíme, že psaní si ani nesesdeme a odkládáme ho a odkládáme, moderně řečeno „prokrastinujeme“. Odkládání nakonec často vede k selhání anebo k sepsání blábolu na poslední chvíli pod velkým tlakem. Ten pak netěší nás, čtenáře, ani případné recenzenty. (Množství tipů, jak proces psaní co nejlépe zvládnout obsahuje kapitola 4.1.)

Mým druhým přáním je nabídnout vám zamyšlení, jaký by pro vás mohlo mít odborné psaní smysl a o jaký typ dopadu se můžete snažit. Chcete posunout poznání? Zpřehlednit poznatky ve vaší oblasti? Něco jiného? Překvapivě často vídám studenty i zkušené akademiky, kteří nevěří, že by jejich texty mohly k něčemu být. Psaní vnímají pouze jako „nutnost“ nebo nevidí možnost cokoliv přidat k ohromnému množství publikací, které již existují. To se samozřejmě projevuje i na samotné kvalitě odborného textu.

Mým třetím a posledním přáním je předat vám jednoduchý a stručný návod, jak odborný text vytvořit. Ne všechna doporučení vám musí vyhovovat. Každý máme své zkušenosti a preference. Nebojte se proto najít svou vlastní cestu, jak odborné texty psát.

Jelikož mezi jednotlivými obory existují určité rozdíly, půjde hlavně o „obecný přístup“ ke psaní. Jinými slovy, proč píšu text způsobem, jakým ho píšu, a jaký to má význam. Připadá mi, že význam psaní a smysl jednotlivých částí textu, je podceňovaným tématem v manuálech o odborném psaní. Jsem přesvědčen, že to je jeden z důvodů, proč mnohým textům chybí „duše“ a jakýkoliv dopad na cokoliv. Ačkoliv to tak nemusí na první pohled vypadat, naplnit všechny povinné normy odborného textu není až tak složité. Smysl textu neplyne z jeho formy. Smyslem je zapsat se do srdce čtenáře a něčím jej obohatit.

Konec řeči. Jdeme na to.

V Olomouci 20. května 2016

Aleš Neusar

1. NEŽ ZAČNEME PSÁT

1.1 Proč vůbec odborně psát?

Úkolem odborného textu je hledat pravdu v labyrintu, o kterém leckdy nikdo neví, jak vypadá a snažit se o to znovu a znovu, abychom postupně poodkrývali, co nám dříve zůstalo utajeno.

Proč odborně psát? Zkusme se na tuto otázku podívat nejprve z pohledu čtenáře. Proč například nestačí číst blogy nebo články v novinách?

Ano, v mnohých situacích to opravdu stačí. Někdy si ale chceme být více jisti, jak moc tomu, co čteme, věřit. Příkladem může být, jak internetová média informovala o jednom zajímavém výzkumu. Možná jste při brouzdání internetem či na sociálních sítích narazili na 36 magických otázek, které když položíte neznámému člověku, tak se do sebe oba zamilujete. Pokud tyto otázky neznáte, zkuste si zadat do vyhledávače „36 otázek“ a vyjede vám spousta odkazů s lákavými názvy typu: „Kouzelný test: 36 otázek, díky nimž se zamiluje do kohokoliv“ nebo „36 otázek, díky kterým se do vás zamiluje na prvním rande“. Zde jsou dva příklady otázek: „Jaká je vaše nejhorší vzpomínka?“ nebo instrukce „Řekněte jeden druhému, co se vám na tom druhém líbí. A buďte opravdu upřímní, řekněte i to, co máte pocit, že se nesluší říkat někomu, koho jste zrovna potkali.“ Podobné internetové příspěvky působí na naše emoce a mohou znít i přesvědčivě. Opravdu se ale zamilujeme, když si s neznámým člověkem navzájem položíme výše uvedené otázky? Toto téma nedávno znovu otevřela Carton (2015) v deníku New York Times, kde ve svém článku píše, že se na základě těchto otázek opravdu zamilovala a našla si partnera.

V takové chvíli může být užitečné podívat se do původní studie (Aron, Melinat, Aron, Vallone & Bator, 1997), na kterou autorka navazovala. Cílem autorů nebylo „produkovat“ zamilované lidi, byť se to v jednom případě stalo. Autoři se snažili ověřit, zdali se dá otázkami ovlivňovat sympatie mezi lidmi.

Jak píší autoři studie, otázky byly chytře vytvořeny. Člověk se během rozhovoru postupně stále více před druhým otevírá a nejenom v tom dobrém, ale také v různ-

ných nepříjemnostech (např. pocit trapnosti či bolesti). Po určité době se tak pocit blízkosti často dostaví, neboť o druhém víme spoustu detailů, které mnohdy neznáme ani u přátel.

Zkreslení, kterého se dopustilo mnoho internetových článků, bylo zejména v tom, že tyto otázky nevedou samy o sobě k vytvoření dlouhodobého vztahu (a obvykle ani k zamilovanosti). To by bylo příliš jednoduché. Jak autoři studie uzavírají, je nepravděpodobné, že by podobné otázky vytvořily např. oddanost či pocit závazku vůči druhému partnerovi, což je znakem dlouhodobých vztahů. Na to je potřeba vztah delší dobu rozvíjet.

Shrnuto, uvedené otázky opravdu často zvyšují pocit blízkosti mezi cizími lidmi, byť mluvit hned o zamilovanosti či dlouhodobém vztahu je přemrštěné. Otázky také nefungují na každého a nemají nutně dlouhodobý účinek. V tomto případě tedy internetové články úplně nelhaly, přestože k mnoha zkreslením došlo. Pro základní informace či pobavení by mohly podobné články stačit. Pro seriózní analýzu, proč daný fenomén existuje, jak je častý, a proč k němu dochází, už ale nestačí. K takovému účelu potřebujeme znát mnohem více detailů, které internetové články obvykle vynechávají, neboť tyto detaily vše komplikují a relativizují. Předpokládám, že pravdivější titulek: „36 otázek, po kterých se většinou nezamilujete“ by tolik pozornosti nevyvolal.

Specifika odborného textu

Neodborné články na internetu mohou být sice působivé, ale často vynechávají některé důležité informace, a také si ne vždy dělají starosti s věrohodností či přesností.

Právě kvůli těmto nedostatkům využíváme při odborném psaní primárně odborných zdrojů (neodborné zdroje můžeme také použít, ale pro jiné účely; viz kapitola 3.1).

Odborný text se snaží popsat realitu co nejpřesněji a nejobjektivněji v rámci omezení, která jsou dána např. přístupem, který jsme zvolili nebo fenoménem, kterému se věnujeme. Vše popisujeme tak, aby se náš text dal jednoznačně interpretovat. Vyjadřujeme se co nejvíce explicitně, věty jsou formulačně jasné, logicky konzistentní

a myšlenky jsou vzájemně provázány (měly by mít svůj příběh).

Každá myšlenka by měla být podpořena argumentací, kdy jasně poukážeme, jakým způsobem uvažujeme, jakou má naše uvažování podporu (např. ve výzkumu, v argumentech jiných autorů), a jaký přístup jsme pro svou argumentaci zvolili. Argumentace je ovlivněna také znalostí, jak poznatky v naší disciplíně vznikají (tj. znalost výzkumné metodologie). V argumentech zmiňujeme nejenom evidenci podporující náš pohled, ale i evidenci, která je v rozporu s naším pohledem. Volbu, proč preferujeme určité zdroje, myšlenky a pohled, musíme náležitě zdůvodnit. Naše postoje by neměly mít vliv na to, že některé relevantní zdroje budeme ignorovat.

Pokud například nějaká interpretace již nevychází přímo z dat, ale přesto ji chceme zmínit, uvedeme to. Nemusíme popisovat jen jevy, které máme dokonale podložené. Věda se posouvá i díky prostoru, který dáváme nepodloženým hypotézám. Musíme ale dát čtenáři vždy najevo, jak přesvědčivá je současná evidence a poukázat na možné limity.

Specifikem odborných textů je, že popisujeme vše do takového detailu, aby případní další autoři mohli náš postup zopakovat a dojít k podobným výsledkům. Nic důležitého by čtenáři nemělo být zatajeno.

Jako autoři jsme také zodpovědní za to, že informace náležitě ověřujeme, argumenty vycházejí z evidence, kterou jsme popsali, a využili jsme k tomu věrohodné zdroje, které citujeme.

Právě díky těmto vlastnostem má věda, šířící se mimo jiné pomocí odborného psaní, takový úspěch. Badatelé pomocí odborných textů informují odbornou komunitu i zbytek světa, na co přišli (laickou veřejnost pomocí tiskových zpráv či popularizačních textů). Sepsané poznání pak mohou využít další badatelé a navázat na naši práci, popřípadě mohou tyto poznatky být aplikovány v praxi. Nové teorie nahrazují nebo doplňují ty stávající. Naše poznání se tak neustále vyvíjí (významu vědeckého poznání se věnuje např. Masaryk, 2016).

Proč píšeme?

Mnoho autorů se jistě snaží psát kvůli rozvoji poznání, radosti ze sdílení poznatků v rámci komunity či pro ovlivnění praxe na základě evidence z výzkumů. Jak si ale ironicky všímá Billig (2013), do zhruba 50. až 60. let 20. století, nebylo psaní na většině akademických institucí vyžadováno. Publikovali proto převážně jen ti, kteří měli silnou vnitřní motivaci psát. Od té doby se situace výrazně změnila a zejména po roce 1989 se i u nás neustále zvyšoval tlak na psaní odborných publikací. To na jedné straně zvýšilo kvalitu části publikací (autoři byli nuceni se naučit psát a zvýšit kvalitu bádání), ale na druhou stranu se produkuje obrovské množství bezvýznamných odborných textů. Jediným cílem je něco sepsat. Vyšší cíle chybí.

Předpokládám proto, že poměrně velká část z nás by nejspíše nic odborného nenapsala, kdyby nemusela (gratuluji těm, kteří to tak nemají). Důvodem pro psaní může být získání titulu nebo to máme v popisu naší práce. To by ale nemělo vést k cynismu, že je odborné psaní k ničemu. Vnější motivace sama o sobě nevádí. Určitý tlak na začátku může nahradit nedostatečnou vnitřní motivaci a pomoci nám se do něčeho vůbec pustit. Podmínkou je ale myslet na smysl a dopad našeho textu, o čemž je další kapitola.

1.2 Dopad a smysl našeho textu

▮ *Každý text by měl mít dopad na „něco“ a „někoho“.*

Představme si člověka, který bude náš text číst. Kdo to bude? Čím mu bude náš text připadat užitečný? To, co píšeme, by jednoduše mělo mít určitý dopad. A ten „někdo“ bychom neměli být pouze my sami a to „něco“ by neměl být např. pouze náš titul či splněná „čárka“ za publikaci. Smysl textu roste právě z tohoto přesahu, byť i splnění povinností je samozřejmě pochopitelné.

Pro část lidí není dopad důležitý. Jediným cílem je něco pragmaticky sepsat

a splnit tak úkol. V těchto případech se přimlouvám za to psát co nejstručněji a neslibovat v abstraktu našeho textu mnoho, ať jej mohou čtenáři odložit co nejdříve. Věřím ale, že pokud už se něčemu věnujeme, chceme zároveň, aby to mělo alespoň nějaký dopad a smysl. Přijde mi to rozumné. Když už něčemu věnujeme tolik času a úsilí, mělo by to k něčemu vést.

Typem dopadu je dobré začít se zabývat ještě předtím, než vůbec začneme psát. Pro koho píšeme? Máme aspiraci posunout poznání? Chceme měnit zavedenou praxi k lepšímu? Chceme sbírat příběhy druhých a inspirovat jimi další lidi? Pracujeme v neziskovce a chceme jí nějak pomoci? Je naše téma nějak důležité pro náš osobní příběh? Může tento příběh ovlivnit i další lidi? Ujasnění si typu dopadu nám také pomůže nestanovovat si nereálné cíle a neztratit se. Nelze mít najednou dopad na všechny a všechno. Je třeba si vybírat. Cílit na všechny a všechno obvykle znamená nezasáhnout žádný cíl.

Otázkou je také, na jak velkou skupinu či na jaký typ lidí chceme mít dopad. Naše práce může být užitečná pro a) pět úzce zaměřených akademiků v České republice nebo dokonce na světě (např. srovnání dvou méně známých teorií ve filozofii); b) organizaci, ve které pracujeme (např. zjištění, jak jsou klienti spokojeni se službami a co by se dalo vylepšit); c) lidí určité profese (např. jaké alternativy mohou učitelé používat místo klasických odměn a trestů, které často nefungují tak, jak bychom si přáli); d) obyvatele našeho města (např. když dáme dohromady historické prameny, které před námi nikdo nepropojil). Pokud náš text má určitou primární cílovou skupinu, zmiňme to hned v úvodu.

Pro mne osobně je zajímavá skupina lidí v ČR i v zahraničí, kteří píšou odborné texty. Proto jsem napsal článek o dilematech, která musí řešit autoři odborných textů během publikačního procesu (viz Neusar, 2015) a několik dalších textů včetně tohoto (viz Neusar, 2016; Neusar, 2014; Neusar, 2012; či Neusar & Smetáčková, 2012). Dopad mých textů je tedy mimo jiné právě na začínající autory v sociálních a humanitních vědách, kteří se chtějí orientovat ve světě odborného publikování.

S dopadem souvisí i volba jazyka. Pokud chceme oslovit širší skupinu lidí nejen u nás, ale i v zahraničí, první volbou je ve většině oborů angličtina, popřípadě jiný jazyk, ve kterém je naše téma dominantně rozvíjeno.

Pokud chceme oslovit lidi z praxe, pak je samozřejmě vhodnější národní jazyk. Možná ale volbu nemáme, protože jiný jazyk na dostatečné úrovni neumíme. V takovém případě nám často nezbyde než publikovat pouze v našem jazyce anebo si nechat text přeložit (pokud máme pocit, že naše dílo má potenciál oslovit i někoho v zahraničí, rozhodně má smysl to zkusit). Zde bych rád zdůraznil, že pokud se chceme věnovat psaní odborných textů i do budoucna, pak se bez jednoho či více světových jazyků neobejdeme, protože většina kvalitních zdrojů (kromě těch vyloženě lokálních) je v angličtině. Výjimkou je např. historie, kde je spousta starších pramenů pouze v národních jazycích.

Dopadu našeho textu pomáhá, když přestaneme příliš myslet na splnění povinnosti nebo formality typu, jak správně citovat, formátovat text apod. Na to přijde čas později. Po většinu času myslíme primárně na obsah a čtenáře. Čím pro čtenáře můžeme být přínosem? Nemusí to být něco objevného. Přijít na něco nového je obtížné a často se to nezdaří, ani když se snažíme. Přínosem může být například i čtivě a pečlivě sepsaný přehled poznatků o určitém tématu pro zvolenou cílovou skupinu.

Znát dopad našeho díla nám také pomůže zachovat si kus motivace, ve chvílích, kdy pro nás bude psaní těžké. Pak může pomoci představit si zaujatého čtenáře, kterého inspirujeme našim textem.

Na závěr bych rád zmínil, že náš text nedopadne vždy, jak bychom si představovali. Reálný dopad možná nebude velký či žádný. To ale nemusí vadit. Psát je potřeba se naučit a bez zkoušení to jednoduše nejde. Psaní je řemeslo, ve kterém dosáhneme vyšší úrovně, jen když popíšeme stovky stran a budeme na svém stylu průběžně pracovat a zlepšovat se pomocí zpětné vazby a vzdělávání se. Na své publikační začátky proto můžeme pohlížet také jako na určitou formu „cvičení“, ve kterém se pokoušíme ukázat, že už do určité míry zvládáme řemeslo a zároveň si tak prohlubujeme naši kompetenci psát, což je smysluplné samo o sobě. Nesmyslnou prací je potom je-

nom ta, která nemá dopad na druhé a ani na rozvoj našich kompetencí psát či porozumění naší disciplíně a tématu. Snažme se proto, co nám naše aktuální síly a kompetence dovolí. Smysl a dopad se pak dostaví.

1.3 Kde hledat inspiraci, o čem psát

■ *Pišme o čemkoliv relevantním pro nás či druhé – ideálně pak pro nás i druhé.*

Očekávám, že většina z vás ví, o čem psát. Možná jste získali grant, jehož výstupem mají být odborné publikace. Možná chcete publikovat část vaší závěrečné práce. Nebo jste začali pracovat ve výzkumném týmu, který se zaměřuje na určitou oblast. Problémem potom není ani tolik o čem psát, ale spíše, jak váš text zaměřit.

S otázkou o čem psát, do značné míry souvisí typ dopadu, o který stojíme (viz předchozí kapitola). Dopad a obsah textu jsou neoddělitelné. Proto bychom při volbě tématu našeho textu měli vždy uvažovat i o potencionálních čtenářích. To také pomůže specifičtějšímu zaměření našeho textu.

Kde se mohou vzít témata pro náš text? První možností je zamyslet se, jestli existuje nějaké téma, které nás opravdu baví. Téma, o kterém si čteme, i když nemusíme. Téma, nad kterým často přemýšlíme. Téma relevantní pro náš životní příběh. Takovému předmětu může být radost se věnovat. Jen je potřeba dát si pozor, abychom měli od tématu i určitý odstup. Příliš osobní téma s sebou přináší fenomén „slepé skvrny“. Ta se může projevit například ignorováním důkazů, které jsou v rozporu s naší zkušeností nebo přehlížením témat, která jsou pro nás příliš citlivá (více o psaní osobních témat a o sobě např. Ellis & Bochner, 2003).

Další možností je četba odborné literatury. Při čtení často narazíme na něco, s čím nejsme spokojeni, úplně chybí, nebo by mělo být napsáno jinak. Inspirací nám může být sekce diskuse v článcích, kde obvykle autoři uvádějí, co se ještě neví a zároveň by stálo za další prozkoumání.

Můžeme se také bavit s lidmi z praxe. Co jim chybí? Co by mohli využít k zefektivnění své práce nebo pro lepší život svých klientů? Co by potřebovali ověřit? Práce na tématu relevantním pro lidi z praxe může být velmi obohacující, protože jasně vidíme využitelnost toho, co děláme. Navíc nám tito lidé mohou dávat zpětnou vazbu, zdali text, který píšeme, má potenciál být v praxi užitečný.

Mnohá témata vyvstanou z diskuse s jinými badateli. Jaká témata jim přijdou relevantní? Co by jim přišlo užitečné? Z diskuse může vzniknout i spolupráce a zapojení se do už rozjetého či nového projektu. Nejlépe se člověk naučí psát s pomocí druhého člověka, který už to umí. Než se ale k někomu přidáte, zkuste se pobavit s dalšími lidmi o tom, jak se s tímto člověkem spolupracuje a přečtěte si jeho či její texty. Chcete psát podobně? Inspirují vás tyto texty? Pokud ano, možná jde o správného člověka.

V praxi vzniká mnoho odborných textů na základě zkušeností, které získáme na konferencích. Nejdříve předneseme konferenční příspěvek, na základě příspěvku připravíme článek do sborníku, ten pak významně přepracujeme do podoby článku či kapitoly v knize. Tento postup je výhodný, neboť v celém procesu získáme mnoho zpětné vazby, což nám umožňuje naše dílo neustále vylepšovat.

Může se také stát, že máme problém opačný. Témata máme, ale neumíme si z nich žádné vybrat. Pak může pomoci zhodnocení jednotlivých témat, jak doporučují Glatthorn a Joyner (2005). Podle autorů můžeme hodnotit témata pomocí těchto kritérií: a) význam pro odbornou obec a obor; b) aktuálnost tématu a jeho udržitelnost; c) osobní vztah k tématu; d) význam pro osobní kariéru; e) možnost využití vlastních zkušeností a dovedností; f) pravděpodobnost finanční i odborné podpory; g) časová náročnost; h) přístupnost k tématu a možnosti spolupráce. Jak ale autoři doplňují, téma, které zahrnuje nejvíce bodů, nemusí být nutně to nejlepší. Zvažme proto také relativní váhu každého z bodů. Někdy pro nás může být klíčový čas – pak volíme téma, kde už máme načteno. Někdy může být klíčem možnost spolupracovat s někým, kdo nám pomůže růst.

Volbě tématu se do hloubky věnuje Charvát (2012). Autor popisuje výběr tématu u disertačních prací, většina bodů je nicméně univerzálních.

1.4 Jaký typ publikace zvolit?

Každý typ publikace se hodí lépe k nějakému účelu a pro určitý okruh čtenářů. Špatně zvoleným typem publikace můžeme výrazně snížit naději, že si náš text někdo přečte.

Zde se stručně věnuji rozdílům mezi základními typy odborných publikací – článkem, sborníkovým příspěvkem, kapitolou v knize a odbornou knihou. Dále budu psát většinou pouze o knize či článku, ale budu mít na mysli „odbornou“ knihu nebo článek. Kromě těchto typů odborných textů existuje v jednotlivých oborech i spousta dalších typů, např. katalog nebo výzkumná zpráva.

Rozdíl mezi článkem a knihou je velký. Na článek se můžeme dívat jako na cihličku, která naše poznání posunuje, ale abychom měli ucelený pohled na určitou oblast či problém, je potřeba vidět také celý dům. Ten sice článek může načrtnout, ale nemůže ho obvykle vykreslit do veškerých detailů. Tímto pomyslným domem je pak často odborná kniha, která se pokouší různé cihličky integrovat do uceleného výstupu a může nabídnout dostatečnou hloubku, šířku i komplexnost. Typický článek má obvykle limit na počet znaků (např. 5000 až 8000 slov), zatímco kniha si může dovolit délku, kterou si „téma žádá“.

Dalším rozdílem je, že články jsou často velmi svázány různými formálními požadavky – např. jakou strukturu má text mít. Kniha naproti tomu může mít volnější strukturu a autoři ji tak mohou jednodušeji přizpůsobit obsahu. Knihy i články mohou být psány pro širší obecnost, což znamená také menší použití odborného žargonu anebo mohou být úzce zaměřeny na odborníky. Potom si můžeme dovolit i více odborný jazyk.

Sborníkový příspěvek bývá výsledkem naší prezentace na konferenci, kterou později rozvineme do textové podoby a zveřejníme ji ve sborníku příspěvků z dané konference. Sborníkové příspěvky jsou často hodnoceny jako publikace „nižší hodnoty“, neboť jejich zpracování bývá méně náročné a také kritéria minimální kvality pro zveřejnění bývají nižší než u knih či článků.

O něco výše jsou v současnosti hodnoceny sborníky, které jsou zařazeny do databáze Conference Proceedings Citation Index od společnosti Thompson Reuters (tato databáze je součástí Web of Science). Otázkou je ovšem, zdali to tak zůstane, neboť pravidla hodnocení vědeckých publikací se často mění.

Sborníkový příspěvek se často podobá článku nebo kapitole v knize, jen obvykle nemusí dodržovat tolik pravidel. Z tohoto důvodu mám sborníkové příspěvky rád, protože mi dávají spoustu svobody napsat text, jak se mi chce. Sborníkové příspěvky tak poskytují dobrou příležitost, jak si například vyzkoušet něco nestandardního či nového. Pokud se nám to osvědčí, můžeme následně vše rozpracovat do článku nebo kapitoly v knize.

Kapitola v knize má oproti sborníkovému příspěvku jednu záludnost – naši kapitolu musíme provázat s textem dalších autorů, aby kniha vytvářela jednotný celek. Toho dosáhneme odkazováním na kapitoly dalších autorů, sladěním stylu jazyka s ostatními příspěvky a také podobným způsobem strukturace textu. Náročnost těchto úprav činí z kapitol v knize náročnější typ publikace než sborníkový příspěvek, kde editoři na větší provázanost příspěvků podle mé zkušenosti obvykle rezignují.

Kapitola v knize je váženějším žánrem také proto, že se odborné knihy někdy dostanou do běžných knihkupectví a mohou tak ovlivnit širší skupinu čtenářů. Velká část akademických knih ovšem vychází v univerzitních vydavatelstvích, a proto se nedostane do běžné distribuce mezi širší skupinu čtenářů. Důvodem pro volbu univerzitního vydavatelství může být např. malá zajímavost pro komerční vydavatele (více o publikačním procesu v kapitole 4.7).

V současné době začínají být stále více populární i online publikace (články, sborníky i knihy), což zvyšuje dostupnost dané publikace, zejména pokud je zdarma. Náklady na vydání se tak rapidně snižují, což dává autorům velkou svobodu. Na druhou stranu to také vede k nadprodukcí méně kvalitních textů.

Jaký typ publikace vybrat záleží na průsečíku cílové skupiny čtenářů, materiálu, který chceme prezentovat, a také zájmu instituce, v rámci které daný text píšeme. Někdy může jít o dilema. Instituce po nás může chtít psát do časopisu s impakt fakto-

rem, ale pro nás může být relevantní psát pro profesionály, kteří dané časopisy nečtou, protože jsou pro ně příliš odborné, plné žargonu, s neprakticky prezentovaným materiálem. V takovém případě může být užitečné napsat texty dva. Jeden odborný a druhý populární.

2. ČÁSTI ODBORNÉHO TEXTU

2.1 Název

Název upoutá naši pozornost natolik, že nejsme schopni text odložit a musíme se do něj začít.

Jaký zvolit název, aby čtenáře zaujal a přiměl ho naše dílo alespoň prolistovat? Máme dvě základní možnosti. Název může popisovat, o co v našem textu půjde:

Nejčastější chyby ve výslovnosti u moderátorů veřejnoprávní televize.

Diskurz o Romech v regionálních novinách.

Úzkost a strach dětí v ústavní péči.

Popisné názvy jsou populární. Umožňují čtenáři odhadnout, o čem text bude. A od autora nevyžadují skoro žádnou kreativitu. Prostě hutně popíšeme, o co se v textu jedná, můžeme u toho použít jedno či dvě klíčová slova a je hotovo.

Popisné názvy mohou mít ale i své nevýhody. Nalákají totiž zejména lidi, kteří přesně hledají to, o čem píšeme. Co ale ostatní lidé, které by mohl náš text inspirovat, ale nejsou odborníci na naše téma? Můžeme něco udělat, abychom neztratili šanci oslovit i tyto možné čtenáře? V tomto případě se můžeme do názvu pokusit vložit nějaký problém (otázku), který je univerzálnější a zajímavý pro širší spektrum čtenářů:

Sedm hříchů paměti: Jak si pamatujeme a zapomínáme.

Věřit či nevěřit? Interpretace v kvalitativním výzkumu.

Moje žena to ví nejlépe: Porovnání přesnosti datace osobních událostí u žen a mužů.

Nejspíše si myslíte, že tento článek je o vás: Jak vnímají svou osobnost narcisté.

Názvy, které se snaží upoutat i čtenáře mimo svou oblast, obvykle využívají dvou částí. Hlavní název se snaží zachytit čtenáře a podnázev vše dále upřesňuje a blíží se názvu popisnému. Osobně mám tyto názvy nejraději, protože jsou dostatečně popisné, aby čtenář věděl, o čem text bude a zároveň jsou i dostatečně „sexy“. Samozřejmě je potom nutné článek i zajímavě napsat. Jinak by šlo o zradu čtenáře, který si na základě názvu

může myslet, že nejsme akademickými suchary.

Pokud je náš text velmi odborný a relevantní pouze pro úzkou skupinu čtenářů, nemá smysl se tvorbou originálního názvu tolik zabývat. Takový název by mohl více mást a odborníci by si náš článek nemuseli přečíst, protože by očekávali, že bude příliš popularizující a pro jejich účely banalizující.

Pokud by název neobsahoval i upřesňující podnázev (např. u „Věřit či nevěřit“), čtenář by nemusel vůbec pochopit, o čem text je. Proto bych podobné názvy bez podnázvů u odborných textů nedoporučoval používat. Výjimkou jsou pouze názvy, které jsou samy o sobě dostatečně zajímavé a zároveň popisné, což je ale velmi obtížné. Tak obtížné, že jsem na takový název při své rešerši nenarazil.

Shrnuto, optimální název by měl mít především tyto vlastnosti:

- maximalizuje počet lidí, kteří začnou číst náš text a dozvědí se, co zhruba čekali a ideálně i něco navíc;
- neodradí naši primární cílovou skupinu přílišnou suchostí či naopak nevhodnou „originálností“;
- je jasně pochopitelný sám o sobě;
- není příliš dlouhý (nad cca 12 slov raději ne, pokud to není nutné);
- je často kompromisem mezi „extra zajímavým“ a „extra výstižným“;
- obsahuje důležité klíčové slovo či slova.

Ne každý název bude mít všechny výše uvedené vlastnosti. Někdy jde o volbu mezi odlišnými kritérii. A vliv má samozřejmě i cílová skupina, pro kterou píšeme. Někteří čtenáři např. nemají populární názvy rádi a vnímají je jako nedostatečně odborné.

2.2 Klíčová slova

Nepodceňujme klíčová slova. Klíčová slova naznačují, o čem náš text bude, zvyšují jeho dohledatelnost v online vyhledávacích a pomáhají, aby se objevil poblíž jiných kvalitních textů na podobné téma.

Klíčová slova jsou vyžadována zejména u odborných článků či sborníkových příspěvků a mají tři hlavní role.

První rolí je několika slovy čtenáři naznačit, o čem náš text bude, protože samotný titul nemusí poskytnout dostatek informací. K této roli ovšem lépe slouží abstrakt (popřípadě souhrn; viz dále), který bývá také dostatečně stručný a nenechá již čtenáře na pochybách, zdali je pro něj text určen.

Druhou rolí je zvýšit dohledatelnost našeho textu v online vyhledávacích. Většina časopisů a odborných databází abstraktů či plných textů (např. EBSCO, ProQuest či ScienceDirect, Web of Science) využívá klíčových slov k tzv. indexaci našich textů (vyhledávání zdrojů se věnuji v kapitole 3). Podobně jako na blogu přidáváme štítky (tagy) příspěvkům, abychom sdružili příspěvky na podobná témata, fungují i klíčová slova u odborných textů. Když si badatel zadá do vyhledávače „autobiografická paměť“ a „gender“, vyhledávač nejprve najde všechny texty, ke kterým byla přiřazena obě hesla zároveň. Většina databází obsahuje také tezaurus se všemi hesly, kde je možné si ověřit, zdali naše klíčové slovo již v databázi existuje.

Třetí, často opomíjenou rolí klíčových slov je, aby se náš text objevil v co „nejlepší společnosti“ jiných kvalitních textů. K tomu může dopomoci, pokud budou naše klíčová slova podobná klíčovým slovům jiných textů, poblíž kterých bychom chtěli, aby se i náš text objevil. Neznamená to samozřejmě, že bychom měli okopírovat klíčová slova z nejlepšího článku, který se zabývá podobným tématem. Nicméně podívat se, jaká klíčová slova autoři volili a inspirovat se alespoň těmi relevantními pro nás, může zvýšit naši šanci, že se ve vyhledávači objevíme poblíž těch „správných“ textů.

Vhodně zvolená klíčová slova by měla zvýšit šanci, aby náš text objevili i lidé, kteří nehledají přímo náš text (obvykle ani neví, že existuje), ale zajímají se o naše téma.

Jaká klíčová slova zvolit (upraveno a rozšířeno dle Rodrigues, 2013):

- pročtěme si důkladně svůj text a vypišme si relevantní termíny či fráze (slovní spojení), které se nejvíce opakují;
- pokud existují dva termíny (či fráze) a jsou oba běžné, uveďme oba;
- můžeme také zahrnout běžné zkratky (např. HIV, ADHD);
- podívejme se, jaká klíčová slova jsou v textech, které jsou kvalitní a poblíž kterých bychom se chtěli objevit ve vyhledávači – inspirujme se těmi relevantními pro nás;
- zkontrolujme, zdali klíčová slova, která jsme vybrali, jsou běžná pro naši disciplínu. Ověřit si to můžeme srovnáním klíčových slov s texty na podobná témata a ověřením existence daného termínu či fráze v tezauru relevantních databází;
- nakonec si zkusme zadat zvolená klíčová slova do vyhledávače odborných textů (např. Google Scholar) a také přímo do databází odborných textů, které jsou pro nás relevantní (pro psychology v angličtině například PsycInfo). Objevily se texty, vedle kterých chceme, aby se i ten náš objevil? Pokud ano, nejspíše jsme klíčová slova volili správně.

Téma vyhledávání zdrojů na internetu či ve specializovaných odborných databázích je uvedeno v kapitole 3.3.

2.3 Abstrakt / Souhrn

Kdo nahlédne do abstraktu (souhrnu), dozví se ve zkratce to nejdůležitější a zahoří touhou dozvědět se více.

Abstrakt se píše zejména u článků a jde o více zhuštěné sdělení (často mezi 600 a 1000 znaků včetně mezer) nežli souhrn, který může být i delší (cca půl strany až dvě strany).

Souhrn se píše zejména u knih.

Podle APA (2010) by měl abstrakt splňovat tato kritéria:

- sdělení je zhuštěné. Každá věta má svou funkci a přináší specifickou informaci. Abstrakt nemusí popisovat vše, na co jsme přišli. Stačí vybrat 4 až 5 hlavních bodů a ty stručně v jedné větě či dvou popsat;
- jsou v něm zmíněna klíčová slova. Abstrakty článků i knih bývají indexovány v různých odborných databázích;
- přesně popisuje, o čem text je. Nepíše se zde o ničem, čemu se věnujeme pouze okrajově. Co v abstraktu slíbíme, to by se měl čtenář dozvědět;
- nehodnotí. Cílem abstraktu je popis, ne hodnocení, jak je náš text úžasný. Maximálně zde můžeme zmínit určitou klíčovou informaci, např. že jde o první text v dané oblasti, zcela nový způsob řešení apod.;
- je koherentní, čtivý, jasně napsaný. Abstrakt by měli jednoduše pochopit všichni potencionální čtenáři našeho textu. Pokud cílíme na širší skupinu čtenářů, měli bychom se vyhnout žargonu, popřípadě uvést jen to nejnnutnější a zmínit i běžnější výraz.

Abstrakt empirické studie

Pokud popisujeme empirickou studii (čili výsledky nějakého výzkumu) abstrakt má typicky tyto náležitosti (APA, 2010):

- popis zkoumaného problému. Na co se zaměřujeme, proč je to relevantní;
- charakteristiky účastníků výzkumu a/nebo materiálů, které analyzujeme;
- metody. Stručně popíšeme, jakými metodami jsme zpracovávali naše data;
- hlavní výsledky. Stručný popis, na co jsme přišli;
- závěry, implikace a aplikace plynoucí z našeho výzkumu.

Struktura abstraktu empirické studie se příliš neliší mezi jednotlivými obory, byť je dobré si ověřit pro účel našeho díla, jaké náležitosti má abstrakt splňovat. Pro souhrn platí totéž a můžeme si navíc dovolit popsat více detailů a shrnout i případné vedlejší výsledky. I souhrn by ale měl být co nejvíce stručný a hutný.

Následuje ukázka abstraktu empirické studie a její zhodnocení:

Cíle. Fenomén ohrožení stereotypem je považován za jednu z příčin genderových rozdílů v matematice. Vyskytuje se ve výkonových situacích, v nichž si dívky uvědomují nižší očekávání, které vůči nim okolí má. Článek prezentuje výsledky experimentální studie ohrožení genderovým stereotypem v matematice. Studie si kladla za cíl ověřit, zda tento fenomén existuje také v případě českých žákyň.

Soubor a procedura. Výzkumný soubor tvořili žáci a žákyně 8. ročníků základních škol a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií, kteří byli rozděleni do experimentální a kontrolní skupiny. V první fázi byla zjištěna míra identifikace s matematikou a míra genderové stereotypičnosti. O několik týdnů později byl studujícím zadán test z matematiky, jehož úvod obsahoval experimentální manipulaci, která měla za cíl aktivovat u dívek genderový stereotyp.

Hypotézy. Autoři očekávali, že aktivace genderového stereotypu povede u dívek k nižšímu výkonu v testu z matematiky.

Statistické analýzy. Data byla analyzována pomocí série čtyř hierarchických regresí, v nichž společnými prediktory byla v prvním kroku známka z matematiky, ve druhém kroku skupina a ve třetím byly do jednotlivých modelů přidány faktory dalších sledovaných proměnných.

Výsledky. Výsledky studie potvrdily fenomén ohrožení stereotypem u českých žákyň: aktivace genderového stereotypu vedla u dívek ke snížení výkonu v testu z matematiky, u chlapců se podobný vztah neobjevil.

Limity studie. Potenciálním limitem této studie může být vysoká heterogenita souboru daná různými typy školních vzdělávacích programů a používaných učebnic. (Smetáčková & Rubín, 2015, s. 521)

Zde jde o příklad silně strukturovaného abstraktu výzkumné studie, kde se autoři drží doporučení daných časopisem. Část hypotézy, statistické analýzy a limity studie se často v abstraktech přeskakují, neboť na to není dostatečný prostor. Nicméně pokud to časopis vyžaduje (jako v tomto případě), nezbývalo autorům, než je popsat. Abstrakt

by nicméně fungoval dobře i bez těchto částí, protože očekávání naznačili autoři již v úvodu abstraktu a limity či statistické zpracování se nedá obvykle takto stručně popsat.

Abstrakt statí

V sociálních i humanitních vědách je mnohem častějším útvarem stať (více v kapitole 2.5), která může být výsledkem bádání (potom se do určité míry podobá empirické studii) anebo různé formy přehledových či teoretických statí (v psychologii či sociologii bychom spíše mluvili o přehledové studii či teoretické studii).

Osobně se ale domnívám, že u abstraktu statí můžeme postupovat velmi podobně jako u empirické studie. I ve statí řešíme určitý problém a můžeme poukázat na to, proč bylo třeba sepsat tuto stať. I zde zpracováváme určité materiály (např. literární zdroje, archiválie) a některé vybíráme, jiné vynecháváme. I ve statí máme určitý cíl a ten potom naplňujeme. Naše závěry jsou pak pro někoho užitečné. Zde je ukázka abstraktu na pomezí přehledové statí a původní teoretické statí:

Studie si klade za cíl doplnit a opravit dosavadní soupis rektorů středověké třífakultní univerzity v Praze (do roku 1409). Zatímco na juristické univerzitě, která se vydělila z dosud alespoň formálně jednotné univerzitní korporace roku 1372, známe díky dochované matrice všechny její rektory, řadu rektorů třífakultní univerzity je třeba postupně sestavovat z jednotlivých nalezených dokladů. Autor do seznamu zapracoval rektory zmíněné v novější literatuře, sám přispěl objevem listu dosud neznámého rektora z roku 1394, zaslanému do Göttingen. Výsledná, stále ještě značně neúplná rektorská řada se vyznačuje jistou nepravidelností v počtu rektorátů na rok (zejména v roce 1383 a 1394). Na základě tohoto zjištění autor zpochybňuje dosud v literatuře tradovanou představu semestrálních rektorátů a upozorňuje na možnost alespoň dočasné aplikace pařížského modelu rektorátů čtvrtletních, který se v druhé polovině 80. let 14. století uplatnil na univerzitách v Heidelbergu a Kolíně nad Rýnem. Pro jakýkoliv jednoznačný závěr však zatím není dostatek důkazů. (Stoček, 2009, s. 533)

Tento abstrakt příhodně provádí čtenáře celým článkem. Na začátku autor uvádí, že soupis rektorů tří fakultní univerzity v Praze je na rozdíl od juristické univerzity neúplný. Tuto neúplnost se autor snaží zaplnit syntézou poznatků i vlastním badáním. Výsledkem je pak plnější soupis rektorů a jako „bonus“ navíc ještě zpochybnění, zdali byly rektoráty semestrální či čtvrtletní. U tohoto abstraktu je vidět, jak autor postupuje od nastínění problému k jeho částečnému vyřešení, což by mělo být cílem každého článku. Poslední věta o nejednoznačných závěrech je podle mne zbytečná. Autor ostatně píše, že chce „zpochybnit“ představu semestrálních rektorátů a ne, že by ji vyvrátil.

Následující ukázka se týká abstraktu přehledové stati:

Přehledový článek shrnuje současné poznatky o indikované prevenci užívání návykových látek a programech indikované prevence v zahraničí, kde jsou tyto programy čím dál tím více zaváděny do praxe a je prováděna jejich evaluace, zároveň poukazuje na situaci v oblasti indikované prevence v České republice, kde je její koncept teprve na počátku. Cílem článku je dále vysvětlit podstatu indikované prevence jako relativně nové oblasti prevence. Vymezit její postavení vzhledem ke všeobecné a selektivní primární prevenci a vzhledem k sekundární prevenci. Dále představit přehled rizikových a ochranných faktorů, především psychosociálních a individuálních, uvedení souvislostí mezi dětskou psychopatií a vyšším rizikem rozvoje užívání návykových látek. (Nevoralová & Šťastná, 2013, s. 25)

V tomto případě jde o standardně sepsaný abstrakt přehledové stati. Jelikož jde o abstrakt v odborném časopise pro lidi zabývající se závislostmi, tak v abstraktu nejsou vysvětlovány termíny jako „indikovaná prevence“ či „sekundární prevence“. Jde o termíny všeobecně známé lidem z oboru. Vše je navíc znovu vysvětleno v textu samotného článku. Abstrakt jasně naznačuje, proč je třeba se tématem zabývat (indikovaná prevence není příliš v ČR rozvinuta) a také stručně nastiňuje všechny hlavní cíle článku. Určitým nedostatkem abstraktu je zejména první věta, která je příliš dlouhá a mohla být rozdělena na několik samostatných vět.

2.4 Úvodní věty

Úvodní věty by měly polapit čtenáře a vytižít pozornost, že ho nebo ji ani nenapadne náš text odložit.

Úvodní věty mají dvě role. První je co nejrychleji vtáhnout čtenáře do děje a druhou je motivovat jej k dalšímu čtení.

Jak můžeme čtenáře vtáhnout do děje? Mnoho úvodů začíná typickým vyjmenováním různých autorů: „Novák (2014) přišel na toto a Peclovská (2013) na tamto...“ Jiné zase začínají definicemi konceptů: „Osobnost je dle Nováka (2014) toto a dle Peclovské (2013) tamto.“ Podobný úvod není vyloženě špatný a je běžný, ale je otázkou, zdali jde o nejvhodnější zahájení našeho textu. V několika úvodních větách by nemělo jít o představování teorií a autorů, ale o problém, který řešíme! „Přehled“ na co se přišlo, může následovat až v dalším odstavci. Úvod by jednoduše neměl „zadusit“ čtenáře, měl by být inspirativním předkrmem, který navnadí čtenářovy chutě.

Motivace k dalšímu čtení je důležitá. Čtenáře může zaujmout název našeho textu a stručný popis v abstraktu, ale nemusí si být jistý, zdali má pokračovat. A k tomu jsou právě vhodné úvodní věty, kde se ještě čtenář může stále rozhodnout náš text odložit.

Zde je ukázka úvodu jednoho mého přehledového článku o přemýšlení nad příčinami našeho chování (poznámka: první část je kurzívou, protože jde o citaci z knihy *Muž, který si pletl manželku s kloboukem* od Olivera Sackse; druhá část úvodu je pro odlišení bez kurzívy):

„Co to bude dnes?“ Zamnul si ruce jako správný obchodník. „Půl unce viržinského a pěkný kousek sýra?“ Takže dnes jsem byl jeho zákazníkem ... „Pane Thompsoně, zase se mýlíte!“ „To ano,“ souhlasil bez rozpaků. „Proč by Tom nosil bílý plášť, že ano. Je to Hymmie, košer řezník odvedle. Dnes není na tvém plášti žádná krev, Hymmie. Obchody jdou špatně?“ ... Připadal jsem si v tom víru různých postav trochu ztracený; ukázal jsem prstem na stetoskop, který mi visel na krku. ... „Vy mechanici teď ze sebe naděláte!

Oblékáte se jako lékaři – ten bílý plášť a ještě stetoskop! Ten určitě potřebujete k poslouchání těch svých motorů! ... Mám si sundat košili? Budete mě asi chtít poslouchat jako obvykle?“ „Ne, ne jako obvykle. Já nejsem váš obvyklý lékař.“ „Ale samozřejmě nejste! Že jsem to neviděl hned? ... Vypadáte jako Sigmund Freud – to jsem se najednou zbláznil?“ „Ne pane Thompsoně. Jenom máte nějaké potíže s pamětí. Zapomínáte lidi, nepoznáváte je.“ Souhlasil. „Paměť mi občas provede všelicos. Někdy se pletu – pletu si lidi ... Tak co to bude dál? Sýr a viržinský tabák? ... Táhle, pod oknem, jde můj mladší bratr Bob.“ Řekl to se stejně vzrušeným, ale naprosto nezaújatým tónem jako všechno ostatní, a tak mě opravdu ohromilo, když za chvíli vešel muž a představil se „Jsem Bob, Willův mladší bratr.“ ... náhle se z toho zástupu přízraků, fantómů, vynořil skutečný, živý člověk. (Sacks, 1993, s. 117-118, 122)

Will Thompson, bývalý kupec, o kterém vypráví O. Sacks (1993) trpí Korsakovým syndromem a má narušenou schopnost něco si zapamatovat. Jeho pracovní paměť, stejně jako většina ostatních kognitivních funkcí, je nicméně v pořádku a pan Thompson chvílemi působí naprosto normálně. Lidé s Korsakovým syndromem si poruchy paměti nejsou vědomi a své mezery vyplňují okamžitými nápady – konfabulacemi (Sacks, 1993; Raboch, Zvolský, 2001). Kde se tyto nápady mohou brát, ukazuje názorně úryvek. Pan Thompson se chytá různých vodítek, která odpozorovává v daném prostředí (bílý plášť) nebo mu je někdo řekne (stetoskop). Když je upozorněn, že se mýlí, okamžitě hledá nová kontextuální vodítka a domýšlí celou situaci znovu. Podobný proces se neustále opakuje.

V analogické situaci jako pan Thompson se může ocitnout každý z nás a ani to nemusí být způsobeno poruchou paměti. Běžně se stává, že se člověk bez přemýšlení nějak zachová a až zpětně usuzuje (pokud ho toto chování nějak překvapilo), co ho k tomu mohlo vést. Najednou si například uvědomíme, že stojíme u ledničky a napadá nás, že máme asi hlad. S takovým vysvětlením se nejspíše spokojíme a nebudeme pátrat po dalších možných příčinách našeho

chování. Pokud se ale dozvíme, že samotný fakt, že jdeme kolem lednice, v nás může vyvolat chuť jíst, aniž bychom si toho do té doby byli vědomi, pak už si nemusíme být svým pocitem hladu a jeho naléhavostí tolik jisti.“ (Neusar, 2009, s. 1)

V této ukázce jsou úvodní věty o něco delší, než bývá zvykem. Přesto si ale myslím, že jde o vhodnou ukázkou, jak může úvodní část vypadat. Text nejdříve popisuje jednoho z pacientů Olivera Sackse, který si není schopen cokoliv nového dlouhodobě zapamatovat. To mu přesto nezabraňuje usuzovat, proč se on a lidé kolem něj chovají určitým způsobem. Jednoduše se chytá vodítek, které vidí – např. zmíněného stetoskopu. V další části se snažím tento úryvek propojit s běžnou zkušeností každého z nás, kdy projdeme kolem ledničky a dostaneme hlad, aniž jsme jej předtím pociťovali. Další text, který již není součástí ukázky, se pak věnuje různým zdrojům, které používáme k tomu, jak si vysvětlujeme své chování a do jaké míry těmto zdrojům můžeme věřit. Zde se již objevují i citace dalších autorů.

Využití příběhu nebo ukázky z rozhovoru jsou pro úvodní věty jako stvořené. I člověk, který si neuměl představit, o čem téma bude, se může vžít do jedince, který trpí daným problémem. Podobně dobře může v úvodu působit i zajímavý citát, na který v textu navážeme, nějaká otázka, záhada, zajímavý fakt apod. Vše ale samozřejmě musí souviset s obsahem našeho dalšího textu.

Po úvodních větách pak obvykle následuje vymezení, čím se v textu budeme zabývat a literární rešerše, na co přišli jiní autoři a čím chceme přispět my. Strukturu textu po úvodních větách se věnuji v následující kapitole.

Já v úvodu této knihy mluvím nejprve o jejím zaměření a hned na to o třech přáních. Volba třech přání není náhodná. Tři přání měla vyvolat kontext pohádkového světa (vyvolala?). Chtěl jsem, aby ve vás vyvolala pocit, že napsat odborný text je možné, že i vy můžete získat čarovnou moc a ze strašáka se může stát něco zvládnutelného. Na základě třech přání pak seznamuji čtenáře s cíli této knihy.

2.5 Struktura textu

Dobrá struktura vede čtenáře od začátku po konec textu a neustále se drží hlavní linie, která je dána ústředním tématem našeho textu.

Jak text strukturovat? Jaké části má obsahovat? Možná vám někdo řekl, že je třeba mít předem strukturu celého textu v bodech a pak už jen stačí plnit jednotlivé body. Ačkoliv se to jeví logicky, psaní je málokdy takto přímočaré a příliš brzké vytváření struktury dokonce i brzdí naši kreativitu (Goodson, 2013). Proč? V úvodních fázích psaní potřebujeme generovat co nejvíce myšlenek a být svobodní, aby materiál, který máme „sám“ postupně vytvořil strukturu, která je pro daný materiál nejvhodnější. Místo toho doporučuji psát si lístečky s myšlenkami a ty si nalepit na místo poblíž stolu, kde pracujeme. Lístečky se nesnažme hned nějak organizovat. Prostě je tam mějme jako mentální mapu, nad čím vším uvažujeme.

Jak uvádí Richardson (2003), o čem ve skutečnosti píšeme, velmi často zjistíme až při samotném psaní. Dojde nám, že se chceme tématu věnovat úžeji a pro specifitější skupinu čtenářů. Nebo naopak chceme rozšířit naši práci o další témata. Anebo zjistíme, že se z vedlejšího cíle stal hlavní apod. Také až při samotném psaní nám někdy dojde, že naše argumentace není dostatečně silná a je třeba dále přemýšlet.

Základem struktury každého textu jsou jednotlivé odstavce, které by dohromady měly postupně vytvářet příběh našeho textu. Pokud už víme, jaký „příběh“ vyprávíme, měli bychom také zvážit, jestli se všechny odstavce dostatečně drží hlavní linie a jsou na správném místě. Příběh by se měl logicky vyvíjet a provázet čtenáře od začátku po konec textu (více viz kapitola 4.2).

U struktury odstavců nám může pomoci tzv. PEEL struktura (pochází z anglických slov „point“, „evidence“, „explanation“ a „link“). Podle tohoto doporučení bychom měli nejdříve uvést naše tvrzení. Potom poskytnout pro naše tvrzení evidenci (čím naši myšlenku podporujeme, naše argumenty). Následuje interpretace se zhodnocením (např. relevance, síly, slabiny, implikace) a nakonec napojení na předchozí

text a taky následný (napojení může být také součástí dalšího odstavce). PEEL strukturu není třeba rigidně dodržovat. Pro některé odstavce se samozřejmě nehodí. Je ale dobrým návodem pro psaní plnohodnotných odstavců, abychom nic podstatného neopomněli.

Z důvodu odlišné struktury textu, budu dále texty velmi hrubě dělit na dvě základní kategorie. Do první kategorie budu řadit ty, kde je prováděn výzkum, ve kterém zpracováváme určitá empirická data (např. výsledky dotazníkového šetření). Podobné typy výzkumů provádějí např. sociologové, psychologové, ekonomové či pedagogové a říkáme jim často „empirická studie“. Druhou kategorií budu nazývat statě. Statě se objevují ve všech oborech (typicky pak např. ve filozofii) a jde často o více teoretické příspěvky. Statě mohou být ale také výsledkem bádání a pak jde de facto o alternativu empirické studie, jen pracujeme s jiným typem dat (např. texty, archiváliemi).

Struktura empirické studie

U empirické (výzkumné) kvantitativní studie bývá struktura obvykle blízká následovnému členění uvedenému v Tabulce 1 (APA, 2010; podle Neusar, 2012, s. 174–175; upraveno pro účely tohoto textu). Jasná struktura činí z empirických studií relativně jednoduchý žánr k sepsání. Stačí se vyjádřit ke všem bodům uvedeným v tabulce a máme článek hotov. Více kreativity je třeba pouze v úvodu a diskusi.

Kromě kvantitativních studií, kde využíváme často statistické zpracování dat, můžeme provést také studii kvalitativní, kde obvykle pracujeme s menším vzorkem (v případě kazuistiky s jedním případem), jdeme více do hloubky a interpretaci nelze zobecňovat v klasickém slova smyslu (viz Mason, 2002). Struktura kvalitativních studií může být podobná jako u empirických studií (s rozdílem, že si nestanovujeme hypotézy ale pouze výzkumné otázky), ale existují i různé alternativní formy (např. poetické), které potom mají svou originální strukturu.

Tabulka 1: Struktura empirické studie

<i>Abstrakt</i>
<i>Úvod</i>
Důležitost problému, teoretické i praktické implikace
Přehled relevantních zdrojů (vztah našeho textu k již zveřejněným publikacím, na co přišli ostatní autoři, co chybí, co přidáváme my)
Cíle, výzkumné otázky (popřípadě i konkrétní hypotézy, pokud nejde o explorativní výzkum bez hypotéz), jak byly otázky formulovány, jak souvisí s výzkumným designem
<i>Metody</i>
Charakteristiky účastníků výzkumu (vzorku)
Výběr účastníků výzkumu
Zamýšlená velikost vzorku, síla testu (jak byla určena)
Měřené proměnné a kovariáty (způsob měření, sběr dat, validizace nástrojů – jak např. vznikl dotazník a jak jsme ověřovali, že je vhodný, trénink tazatelů)
Design studie (experiment, korelační studie atd.)
<i>Výsledky</i>
Počet účastníků studie, změny počtu u různých studií a proměnných
Kdy proběhl nábor a měření
Analýza dat – hlavní výsledky
Vedlejší výsledky – další relevantní vedlejší výsledky
<i>Diskuse (a závěry)</i>
Závěry, na co jsme přišli, naplnění cílů, podpora hypotéz, post-hoc vysvětlení
Podobnosti a odlišnosti s jinými pracemi (a proč k tomu nejspíše došlo)
Interpretace výsledků (bere v úvahu možné zdroje zkreslení)
Generalizace výsledků – na cílovou populaci, kontext (jak moc může čtenář výsledkům věřit, v jakých situacích, u jakých lidí)
Implikace pro budoucí výzkum, implikace pro teorii, praxi apod.

Struktura statí

Statě mohou být např. přehledové (přehled poznání v dané oblasti), komparativní (porovnáváme např. dvě různé teorie či přístupy) či původní teoretické statě (přicházíme s něčím novým). Struktura statí není předem daná, byť logikou může někdy odpovídat empirické studii.

Na nejobecnější úrovni můžeme obvykle stať rozdělit na tři části: úvod, jádro sdělení a závěr. V úvodu vymežíme, čemu se budeme věnovat a proč, uvedeme čtenáře do problematiky a objasníme, jakou perspektivu budeme volit (např. pomocí které teorie či přístupu budeme k problému přistupovat). V jádru pak rozebereme daný problém pomocí argumentů jiných autorů, vlastního kritického úsudku a zvolené perspektivy. A na závěr shrneme, na co jsme přišli, naše přínosy a případné limity. Diskuse, jak ji známe z empirických studií (viz dále), je tak rozpuštěna mezi jádro a závěry.

Určitým vrcholem žánru stať je původní teoretická stať, kde „autor přichází s vlastním, v nějakém ohledu novým, teoretickým pojetím nebo zpracováním určitého problému, se zobecněním konkrétních poznatků“ (Šanderová, 2009, s. 82). V tomto případě nejde o kompilaci či komparaci zdrojů, ale o něco úplně nového, byť text samozřejmě vychází i ze zdrojů, se kterými autor pracuje.

Začínající autoři častěji píší určitý typ přehledové stať, které se proto budou věnovat obšírněji. Totéž ale platí jak pro práce kompilační, tak pro práce komparativní.

Pro ilustraci uvedu několik možných cílů přehledových stať (dle Mareš, 2013; APA, 2010; příklady jsem si vymyslel):

- identifikace nejasností, kontraindikací v určitém tématu a snaha o odhalení, čím jsou dány. Např. jak je možné, že se píše pozitivně o vzdělávacích cílech v pedagogice a zároveň je množství zdrojů, které se k vzdělávacím cílům staví kriticky. Odkud vycházejí jejich stanoviska? Dají se oba pohledy integrovat?;
- syntéza či porovnání poznatků rozštěpených do malých studií či mnoha zdrojů. Např. dáme dohromady relevantní studie týkající se genderových stereotypů vůči výkonu v matematice u chlapců a děvčat a budeme sledovat, zdali stereotypy mají vliv na výkon v matematice. Nebo srovnáme zdroje zabývající se Nietzsche a jeho postojem ke smyslu života;
- syntéza poznatků pro určitou cílovou skupinu. Např. shrneme pro učitele poznatky studií o vlivu známkování a jeho alternativ na motivaci dětí učit se na prvním stupni.

Cíl by měl být vždy explicitně uveden a měl by tomu být přizpůsoben také výběr pramenů, které do stati zahrneme.

Mezi časté chyby v přehledových statích patří (Sternberg & Sternberg, 2010; Mareš, 2013):

- selektivita. Zahrnujeme pouze určité zdroje, které se nám hodí, a nezahrnujeme zdroje, které přišly na jiné závěry či potlačujeme určité části závěrů, které se nám nehodí;
- příliš široký záběr. Věnujeme se tématům povrchně a závěry nejsou prakticky využitelné;
- nerozlišování kvality citovaných publikací. Autor přehledové stati by měl ručit za to, že zahrnuty byly pouze kvalitní zdroje;
- nakupení různých poznatků, výzkumů či argumentů za sebe. Klíčová je dostatečná integrace, syntéza a zhodnocení s jasným cílem k čemu a komu je text využitelný nebo jinak přínosný.

Jakou strukturu volit pro přehledovou stať? Jakmile máme sepsáno dostatek textu, můžeme se pokusit vypsát si hlavní argumenty na lístečky a pokusit se je uspořádat do logické struktury (do příběhu), která vychází z našeho cíle. Lehce tak zjistíme, že nám ve struktuře například něco chybí. Možnou strukturou je například: a) upozornit nejprve na problém nekonzistence v literatuře; b) potom prezentovat názory jedné skupiny autorů; c) následně prezentovat názory druhé skupiny autorů; d) a na závěr se pokusit, oba směry integrovat a zhodnotit, v čem se integrace daří a v čem ne. Dobrá struktura textu plyne. Text se dá číst od A do Z jako příběh, aniž bychom se více zarážili. Pokud něco z textu vyčnívá, je možné, že jde o část, která do textu nepatří – ačkoliv může být obecně relevantní.

Na struktuře se také podílí způsob psaní v jednotlivých zemích. V ČR bývala typická německá tradice psaní, kde o všem píšeme ze široka a nebojíme se ani různých odboček a leckdy má čtenář pocit, že je text o všem a zároveň do hloubky o ničem (Antes, 2007). Naopak v anglosaské tradici je typické rychlé zaměření textu bez výraz-

nějších odboček a někdy se stává, že nám chybí širší zakotvení, na které jsme u nás zvyklí (o volbě jazyka píšou více v článku, Neusar, 2015). Poslední desetiletí se nicméně tradice přibližují a i u nás začíná převažovat anglosaská tradice. U některých témat, např. ve filozofii má nicméně německá tradice psaní stále své místo. Přesto bychom ale měli myslet i na čtenáře a snažit se, aby byl text nejen rigorózní, ale také dostatečně srozumitelný.

2.6 Diskuse a závěry

V diskusi dáváme vše, o čem píšeme, do kontextu. Porovnáváme, na co jsme přišli s ostatními autory, a hodnotíme, jak se nám podařilo naplnit naše cíle, jaký má naše práce přínos.

Diskuse, jak napovídá název, by měla „diskutovat“. Kvalitní diskuse kriticky propojuje vše, co zmiňujeme od jiných autorů s tím, na co jsme sami přišli do organického celku a souvislostí. Diskuse je tak nejdůležitější částí našeho textu – jeho vrcholem. Diskuse se objevuje zejména u výzkumných studií, kde lze lehce porovnávat naše závěry se závěry jiných autorů. U přehledových studií/statí někdy nebývá diskuse oddělená od zbytku textu a jednotlivé problémy jsou diskutovány rovnou u daných částí (nebo je celý text kritickou diskusí). Nicméně i u těchto statí je vhodné v závěru alespoň zhodnotit, jak se nám dařilo naplnit naše cíle.

V „klasické“ diskusi bychom měli zmínit následující:

- zopakovat, na co jsme přišli neboli naše závěry. Pro zopakování závěrů bývá někdy vyžadována i zvláštní část „závěry“, která následuje po „diskusi“ a delší formou shrnuje, na co vše jsme v naší práci přišli. Ve většině případů se ale používá pouze část „diskuse“ (popřípadě „diskuse a závěry“) a závěry jsou její automatickou součástí a začíná se jimi. Někdy se také objevuje část „závěry“, již je diskuse součástí;
- interpretovat naše závěry;

- uvést jak dobře se nám podařilo dosáhnout našich cílů;
- srovnat naše výsledky s podobnými pracemi;
- vyjasnit limity naší práce. Jak moc a ve kterém kontextu lze věřit našim závěrům. Jak by mohli další badatelé rozvíjet naši práci a překonat její limity;
- popsat využitelnost naší práce pro rozvoj poznání, popřípadě pro rozvoj praxe apod. V čem jsou výsledky zajímavé, nové, prakticky využitelné?

V diskusi by se měli objevit autoři, na které navazujeme a se kterými kriticky porovnááme naše závěry. I kdyby neexistovaly v naší oblasti žádné zdroje (což je v dnešní době těžko myslitelné), stále budou existovat prameny, které se zabývají něčím obdobným, a může být užitečné s nimi srovnat naše závěry. Dále uvedu několik ukázek z části diskuse. První se týká limitů výzkumu:

V našem výzkumu jsme pracovali pouze s muži. Nepopíráme hraní u žen, ale vzhledem k menšímu zastoupení žen v rámci pobytových léčeb oproti mužům jsme se soustředili pouze na mužské pohlaví. Malé zastoupení žen v pobytové léčbě popisuje i ... (Maierová, Charvát, 2015, s. 39)

Autoři zde zmiňují, proč nemají ve vzorku studie zabývající se hazardním hráčstvím žádné ženy. V pobytových léčbách jich bylo málo, a proto se autoři soustředili pouze na muže. Tento limit dále podporují argumentem, že podobné omezení mají i další studie prováděné na této cílové skupině.

Druhá ukázka popisuje srovnávání výsledků vlastní studie a z části také interpretaci:

Výsledky naší studie jsou v souladu se zahraničními výzkumy, které také ukazují, že ohrožení genderovým stereotypem snižuje výkony dospívajících dívek a dospělých žen v matematice (např. Schmader, 2008; Spencer et al., 1999). Ovšem rozdíl oproti předchozím zahraničním výzkumům (Schmader, 2002) se projevil u vztahu mezi aktivací stereotypu a identifikací s matematikou, který v našem vzorku nebyl prokázán. To znamená, že ohrožení stereotypem působilo na dívky bez ohledu na jejich vztah k matema-

tice (i při kontrole známky z matematiky). (Smetáčková & Rubín, 2015, s. 531)

V této ukázce autoři porovnávají své výsledky s jinými výzkumy a uvádějí, že u nich byl fenomén genderového stereotypu prokázán, ale na rozdíl od předchozích výzkumů nebyla nalezena souvislost mezi vztahem k matematice a aktivací stereotypu. V další větě autoři vhodně dovysvětlují své závěry, aby byla interpretace úplně jasná. Dále by mohlo následovat vysvětlení, proč v jejich výzkumu k danému rozdílu došlo. Tato interpretace by mohla být založena na datech anebo by také mohla být spekulativní na základě poznání autorů, pokud podpora v datech není dostatečná. Spekulativní interpretace by mohla znít např. následovně: „Proč neměla obliba matematiky vliv, jsme ve výzkumu nezjistili. Jedním z důvodů by mohlo být například ....“

Třetí ukázka se týká využití výsledků výzkumu a možností navazujícího výzkumu:

Tato zjištění ohledně specifického charakteru autobiografické čichové paměti by mohla být využita v psychoterapeutickém kontextu; například při práci s reminiscencemi klientů s narušenými verbálními schopnostmi by mohly být čichové podněty využívány jako pomocná vodítka při vybavování emočního doprovodu vzpomínek. Přestože se naše závěry zakládají na vzpomínkách spojených převážně s pozitivními emocemi, mohou rovněž přispět k diskuzi ohledně využití čichových podnětů ve forenzním kontextu, konkrétně ohledně použití čichových informací jako kontextuálních nápověd k lepšímu vybavování detailů u očitých svědků (např. Larsson, Melinder, 2007) ... Navazující výzkum by se mohl zaměřit na ověření platnosti zjištění v rámci vzpomínek spojených silněji s negativním prožitkem. Bylo by vhodné použít jinou metodu k hodnocení vzpomínek, jež by nebyla natolik závislá na jazykovém zpracování (např. neverbální obrázkovou hškalu). (Valkovská & Michalčáková, 2015, s. 416)

V této ukázce se autorky snaží nalézt využití pro své výsledky. Jde o základní výzkum, který nebyl dělán s cílem ovlivnit praxi. Přesto je užitečné, když se autoři i v takové situaci zamyslí nad možnou využitelností výsledků nejen pro rozvoj poznání. Autorky

zde nacházejí hned dvě možnosti: v rámci psychoterapie a ve forenzní praxi (např. práci vyšetřovatelů), kde by čichové podněty mohly sloužit k hlubšímu znovuprožití určité události. Dále autorky zmiňují možnosti, jak by se dalo na jejich výzkum navázat (více pracovat s negativními vzpomínkami) a překonat limity jejich výzkumu – např. závislost hodnocení na jazykovém zpracování.

2.7 Použitá literatura

Literatura obsahuje všechny zdroje, které zmiňujeme v textu. Vše je uvedeno v jednotném formátu citační normy, kterou jsme si vybrali, či nám byla předepsána.

V literatuře by měly být uvedeny všechny zdroje, které jsme ve svém textu zmínili. Literatura bývá obvykle abecedně řazena (někdy je řazení dle pořadí uvedení v textu) a měla by dodržovat jednotnou citační normu, která je pro daný typ publikace vyžadována. V ČR je běžná norma ISO 690, a stále oblíbenější je i norma APA (2010), která byla původně určena pro psychology, ale je využívána i mnoha dalšími obory. Jak psát správně citace se můžeme dozvědět např. na stránkách univerzitních knihoven a mnoha dalších odkazech na internetu. Proto se tématem citačních norem nebudu hlouběji zabývat. Klíčové je zejména držet se normy v celém textu.

Přehled použité literatury naznačí, jak moc se autor snažil nalézt relevantní literaturu. Obsahuje literatura pouze přehledové studie? Obsahuje pouze české zdroje? Obsahuje převážně slovníky a encyklopedie? Je počet zdrojů dostatečný? Necituje autor pouze sám sebe?

Pokud daný zdroj existuje jak v online podobě, tak ve fyzické kopii, tak citujme ten, který je nám dostupný. Osobně bych se přimlouval za citování online zdroje, neboť může být pak lépe dohledatelný (můžeme dodat webový link na článek či alespoň DOI – unikátní digitální číslo článku).

Souhrn literatury doporučuji dělat až na úplný závěr. Nikdy nevíme, jaké zdroje

budou součástí finálního textu a je proto zbytečné vytvářet seznam literatury předem. Stačí si zapsat jméno autora, rok a případně i stranu (pro citace v textu). Do literatury si navíc můžeme vložit i název díla pro pozdější dohledání celé citace. Citace si zejména u zahraničních článků lehce stáhneme ve správném formátu přímo z odborných online databází. Můžeme k tomu využít nějaký specializovaný citační software (např. placený EndNote či Mendeley, který je zdarma), ale stačí také, když si jednoduše přepírujeme z databáze text s citací ve zvoleném formátu. U českých zdrojů se můžeme z části inspirovat citacemi z Google Scholar, nicméně tento nástroj obsahuje velké množství chyb, takže je třeba citace pečlivě kontrolovat a obvykle také doplnit chybějící údaje.

2.8 Přílohy a poznámky pod čarou

Do příloh a poznámek pod čarou dáváme vše, co by v běžném textu zbytečně odvádělo pozornost, ale zároveň je to důležité.

Do poznámek pod čarou bychom měli dávat vše, co by narušovalo přirozené plynutí textu a zároveň je důležité. Mohou to být například dodatečné zdroje či myšlenky, které nesouvisí úplně s hlavní myšlenkou našeho textu, ale přesto je chceme zmínit. V některých oborech (např. historii) se poznámky pod čarou využívají také pro uvádění citací, kterých bývá velké množství.

Do příloh se dávají např. ukázky zpracování dat, detailní popis složitějšího výzkumného designu či dotazníky, které jsme si sami vytvořili.

Přílohy i poznámky pod čarou nejsou v některých publikacích povoleny, což je dobré si zjistit předem, neboť umazávání poznámek pod čarou a přepisování do běžného textu by mohlo být velmi náročné. Pokud přílohy nemůžeme použít, můžeme je dát na online úložiště (např. náš profil na ResearchGate) a v publikaci odkazovat na toto úložiště.

3. PRÁCE SE ZDROJI

3.1 Jakými zdroji se inspirovat?

Koho a co citujeme, odhaluje, zdali umíme odlišit kvalitní zdroj od nekvalitního a jestli jsou naše argumenty adekvátně podpořeny.

Co je to kvalitní zdroj? Většina z nás se, očekávám, setkala s názorem, že v odborném textu bychom měli citovat pouze odborné zdroje (např. monografie a vědecké články) a ne např. nějaké blogové příspěvky či beletrii. Osobně s tímto pohledem nesouhlasím. Myslím si, že zdrojem, který citujeme ve svém díle, může být ve skutečnosti cokoliv, pokud ovšem víme, proč.

Ano, je pravda, že primárním zdrojem by pro nás měly být především odborné zdroje (viz kapitola 1.1). Proč tedy číst a citovat i jiné zdroje – beletrii, poezii, texty písní, blogové příspěvky apod.? Důvodů je několik: odborné texty nemusí dát prostor extrémnějším názorům, které mohou být přesto inspirativní; v odborných textech se neobjevují novinky, neboť o nich ještě nikdo nenapsal; některé originální argumenty se nemusejí objevit v odborné literatuře, protože jsou příliš odvážné nebo v rozporu s hlavním proudem; kvalitní beletrie či poezie, umí některé jevy přesněji popsat a vtáhnout tak čtenáře více do děje a zapůsobit na jeho emoce.

Když chceme například popsat, jak působí člověk po cévní mozkové příhodě, můžeme použít úryvku z románu Vlčí jáma od Jarmily Glazarové:

Po půlhodině otevře teta oko. Druhé víčko se nechce pozdvihnout. Vztáhne ruku a promluví. Ale zní to, jako by těžce mluvila nějakým cizím jazykem, naprosto nesrozumitelně. Ruka a noha jsou bez vlády. Toho zděšení, toho nevýslovného zděšení v obličejí zdůrazněném, v oku zdivočelém a strachu šíleném. Nesrozumitelné slabiky, uškrcené hrůzou a zalykající se děsem. (Glazarová, 1986, s. 163)

Podobně by mohl posloužit i úryvek z diskusního fóra lidí s určitou nemocí. Tyto úryvky pomohou čtenáři spoluprožít, jaké to může být vidět člověka, který právě prodělal těžkou cévní mozkovou příhodou. Kdybychom podobnou věc popsali běžnou od-

bornou mluvou, text by sice podával dostatek informací, ale nepůsobil tak silně:

Po cévní mozkové příhodě mohou mít lidé narušenou schopnost řeči, trpět psychotickými stavy a často nemohou hýbat končetinami na jedné straně těla. To může být traumatizujícím zážitkem nejen pro člověka, který prodělal mozkovou příhodu, ale i pro jeho blízké.

Ideální mi proto přijde kombinovat různé druhy zdrojů (s převahou těch odborných) a využít přitom silných stránek všech zdrojů. Samozřejmě si také musíme dát pozor, aby čtenář jasně pochopil, že se jedná o citaci z krásné literatury.

U jednotlivých odborných zdrojů je také užitečné znát typické síly a slabiny. Silou článků bývá, že podávají současné vědění a poskytují dostatečné detaily, abychom zhodnotili, do jaké míry jsou pro nás informace v nich obsažené relevantní a jak moc jim můžeme věřit a zobecňovat je. Nevýhodou naopak může být, že články jsou příliš stručné a úzce zaměřené a nemusí být vhodné, pokud se chceme o tématu něco dozvědět ve větších souvislostech. V takových případech může být lepší sáhnout po odborné knize. V knize mají autoři dostatek prostoru uvést všemožné odbočky, abychom získali ucelený obraz o dané problematice. Nevýhodou knih ovšem může být zkreslený pohled daný jedním autorem, který si může vybírat pro podporu svých argumentů pouze informace, které zapadají do jeho či jejího pohledu. Autoři článků mohou sice také zkreslovat svůj pohled, ale je to mnohem těžší vzhledem k množství detailů, které uvádějí a také vzhledem k recenznímu řízení, které bývá u odborných článků náročnější, než u knih. Navíc v případě článků si můžeme vzájemně porovnat více článků a rychle tak zjistit, zdali jsou mezi autory výrazné odlišnosti.

Dalším zdrojem jsou také různé sborníky. Kvalita sborníkových příspěvků bývá kolísavá. Mnozí autoři v nich recyklují své starší příspěvky anebo se příliš nesnaží, neboť recenzní řízení u sborníků často není žádné nebo je pouze formální. Na druhou stranu výhodou sborníků je větší volnost pro autory, což může dávat dostatek flexibility např. pro různé experimentální příspěvky či novinky, které by běžné odborné časopisy neuveřejnily, přestože jsou kvalitní. Více o specifikách různých typů publikací v kapitole 1.4.

Různé disciplíny samozřejmě využívají i mnoho dalších zdrojů – např. historici mohou používat různé archivní materiály, uměnovědci výtvarné katalogy, žurnalisté diskuse v médiích či noviny.

Dá se odpovědět na to, jaký odborný zdroj je kvalitnější a měli bychom ho citovat? Obávám se, že se to úplně nedá říci. Přesto se pokusím naznačit několik kritérií, podle kterých můžeme zdroje vybírat:

- relevantnost zdroje pro náš účel. Relevance zdroje je tím nejdůležitějším kritériem. Je daný zdroj klíčový pro naši argumentaci? Je stěžejní pro zapůsobení na čtenáře? Vyberme zdroj, který konkrétní účel nejlépe naplňuje;
- odbornost zdroje. Cituje autor správně? Jsou argumenty dostatečně přesvědčivé a náležitě podložené? Volí autor relevantní přístup a metodologii? Ověřuje informace? Popisuje všechny detaily, abychom mohli dojít ke stejným závěrům?
- aktuálnost zdroje. Pokud existuje podobně kvalitní novější zdroj, měli bychom ho citovat. Věda by na sebe měla navazovat a rozvíjet se. Někdy samozřejmě můžeme mít důvod citovat i starší díla – např. při upozornění, že některá opomenutá teorie je dnes stále aktuální nebo při citaci přelomového díla;
- původnost myšlenky. Citujme zdroj, který s danou myšlenkou přišel jako první. Vedle původního zdroje můžeme citovat také klíčové přehledové studie, které poznání v určité oblasti integrovaly;
- specifická zdroj. Pokud existují, citujme spíše díla, která se zabývají přímo našim problémem. V úvodu textu může být naopak užitečné někdy citovat i obecnější zdroje, např. pro dotvoření širšího kontextu, ve kterém se budeme pohybovat;
- kvalita autora. Někteří autoři obecně píšou kvalitněji a provádějí lepší výzkumy. Určitým kritériem je např. h-index. Pokud je deset, tak to znamená, že daný autor má deset děl, která byla minimálně desetkrát citována v časopisech, ze kterých se h-index vypočítává. Podobné scientometrické ukazatele jsou ale do určité míry oborově zkreslené – někteří autoři např. nemají šanci mít vysoké ukazatele, protože pracují v oblasti, které se věnuje málo autorů, nebo píšou pouze v národním jazyce;

- kvalita vydavatele. Některá vydavatelství produkují kvalitnější publikace. I u renomovaných vydavatelů může ale kvalita kolísat. Vliv na nižší kvalitu může mít kromě autora např. i redaktor, který může publikaci věnovat méně času a nemusí sehnat důkladné oponenty;
- kvalita časopisu. Časopisy s pečlivým recenzním řízením obsahují obvykle kvalitnější články, než časopisy nerecenzované. Vyšší impakt faktor z části také souvisí s kvalitou časopisu (články v časopisu jsou v průměru častěji citovány). Vyšší impakt faktor ovšem neznamená nutně vyšší dopad každého článku v časopisu;
- dostupnost zdroje. Vybírejte pokud možno zdroje, které jsou jednodušeji dostupné co nejširšímu počtu čtenářů v jazyce, ve kterém text píšeme.

Výše uvedená kritéria nám někdy pomohou vybrat ten správný zdroj. Vždy ale budeme muset také uplatnit naši schopnost kritického úsudku a zhodnotit, jak autoři argumentují, jakou poskytují evidenci, jak kvalitní zdroje citují, a jak důvěryhodně na nás výsledný text působí. K tomu je také nutné fakta a argumenty zmiňované ve zdrojích ověřovat a porovnávat a mít také dostatečně dobrou znalost metodologie, jak by měly poznatky v našem oboru vznikat.

3.2 Jak pracovat s myšlenkami druhých?

Práce se zdroji odhalí, jestli jen formálně „dokladujeme“ anebo myšlenky druhých smysluplně využíváme a syntetizujeme je. Správné citování také ukazuje, zdali jsme pochopili řemeslo odborného psaní.

V tomto textu cituji méně, než je v odborném textu zvykem. Důvodů mám několik. Většina informací, o kterých píšu, jsou obecně platné poznatky, které lze najít v mnoha zdrojích. V tomto ohledu jde o informace podobné tomu, že „Země obíhá kolem Slunce“, které nemusíme citovat. Dalším důvodem je, že hodně vycházím ze svých

zkušeností s psaním a zkušeností z workshopů pro začínající autory. A posledním je, že jde o učební text, který nechci zamořit velkým množstvím citací, které by snížily čtivost textu.

Citace mají v odborných publikacích dvě základní role, které by měly být naplněny. První je doložit, čím jsme se v našem textu inspirovali. Zmínění našich inspirací by ale nemělo být pouhým dokladováním, kdy do závorky vypíšeme soupis různých zdrojů. S myšlenkami druhých autorů bychom měli aktivně pracovat, syntetizovat je, vyhrazovat se vůči nim kriticky. Jen tak ukážeme, že jsme dané zdroje opravdu pochopili a integrovali do našeho textu.

Druhou rolí je doporučení. Každý zdroj by měl být tím nejlepším doporučením, kde se čtenář může o dané věci dozvědět více. Proto by měly být citovány ty nejvíce relevantní zdroje (viz výše).

Pokud uvádíme nějakou myšlenku, mělo by být vždy jasné, jestli někoho citujeme nebo jde o naši myšlenku. K tomuto účelu stačí např. prosté uvedení myšlenky slovy „domnívám se, že“.

Často se stane, že některé autory citujeme ve více větách. V takovém případě stačí citaci uvést pouze v první větě a v dalších větách už můžeme jen zmínit „dle autora je také důležité“. Jméno autora či autorů už nemusíme uvádět znovu. Jen je potřeba zajistit, aby čtenář věděl, že se stále jedná o citování z daného zdroje. Někdy nemusíme zmiňovat ani slovo „autor“, neboť je z kontextu jasné, že používáme stále jeden zdroj.

Samotné citace můžeme uvádět na začátku věty, v jejím průběhu či na konci. Doporučuji místo citace měnit, ať je text pestřejší. Dalším důvodem pro změnu místa je také umístění důrazu. Pokud chceme zdůraznit, že jde o nosnou myšlenku autora, pak může být vhodné začít například takto: „Dle Nováka (2014) má kouření silné relaxační účinky, které jsou dány zejména hlubokým dýcháním.“ Pokud jde ale o fakt, který bývá uveden ve více zdrojích, může být vhodnější dát citaci až nakonec: „Silné relaxační účinky kouření jsou způsobeny zejména hlubokým dýcháním (viz např. Novák, 2014).“ Anebo můžeme dát Nováka doprostřed, kde bude význam podobný

s první ukázkou: „Silné relaxační účinky kouření jsou dle Nováka (2014) způsobeny zejména hlubokým dýcháním.“

V další části uvedu některé nevhodné či nepřípustné praktiky práce se zdroji.

Plagiátorství a jiné nevhodné praktiky

Plagiátorství znamená, že využíváme myšlenky, ideje, design výzkumu či text od jiného autora bez uvedení zdroje, kde jsme se inspirovali. Roig (2006) uvádí mnoho způsobů, jak se můžeme dopustit plagiátorství, self-plagiátorství či jiných nevhodných praktik, z nichž některé dále rozvedu (tyto praktiky porušují etiku vědecké práce). Pokud neuvedu jinak, budu čerpat z Roiga:

1) Plagiátorství idejí. Někdo vymyslel např. určitou metaforu, teorii, závěr, hypotézu a my neuvedeme, kde jsme se inspirovali. Ve všech těchto případech bychom měli uvést zdroj.

2) Plagiátorství textu. Půjčíme si kus textu od jiného autora a neocitujeme ho. Pokud využíváme cizí text doslova, měli bychom jej uvést v uvozovkách a citovat nejen autora a rok vydání díla, ale také stranu (např. Novák, 2015, s. 265). Stejněho prohřešku se dopouštíme, i když parafrázujeme dílo jiného autora bez uvedení zdroje. Správná parafráze sumarizuje v našich vlastních slovech hlavní poselství, co řekl jiný autor. Parafráze by nikdy neměla dojít k závěrům, které jsou v rozporu s vyzněním původního zdroje a pokud k tomu dojde, měli bychom zdůraznit, že se odchylujeme od původního smyslu citovaného textu.

3) Plagiátorství sebe sama. I půjčování vlastního textu bez udání zdroje je považováno za plagiátorství! Někdy se tomu samozřejmě nevyhneme. I já se v tomto textu věnuji na některých místech tématům, kterým jsem se již věnoval v minulosti (např. typy argumentů) a jelikož používám ty samé zdroje, text uvedený zde se do určité míry překrývá s textem, který jsem již publikoval dříve (viz Neusar, 2012). Pokud bych nicméně vzal text z roku 2012 a přepsal ho sem tak, jak je, dopustil bych se plagiátorství sebe sama. Jelikož jsem ale vše napsal znovu a inspiroval se u stejných autorů (Lunsford, Ruszkiewicz & Walters, 2001), tak se domnívám, že již o plagiátorství sebe sama

nejde. Hranice je však někdy neostrá.

4) Mezi další neduhy citování, které zmiňuje Roig (2006) patří například citování zdrojů, které jsme nečetli, nebo jsme jim nerozuměli a necitování originálního zdroje, který je dohledatelný (citujeme např. obecnou učebnici místo původního autora, který na danou teorii přišel). Výhodou nalezení originálního zdroje je i další citace do seznamu literatury, pokud ho nemáme dostatečně dlouhý. Pozor ale na excesivní citování. Obvykle stačí jedna či dvě citace na jeden argument. Pokud bychom citovali přílišné množství zdrojů, již by citace nebyla doporučením (příliš mnoho doporučení ztrácí svůj význam) a text by se stal nečitelným (obsahoval by více citací, než původního textu). Tento neduh je dnes velmi častý.

Kromě výše uvedených problémů jsem si ještě všiml, že mnozí začínající autoři příliš často citují z jednoho zdroje (pokud to není vyloženě nutné, neměli bychom citovat déle než zhruba půl strany) a uvádějí mnoho sekundárních citací (tj. citací, kdy si nepřečteme původní zdroj, ale pouze sekundární zdroj, který primární zmiňuje). Příliš mnoho sekundárních citací prozrazuje, že jsme si s hledáním zdrojů nedali moc práce.

3.3 Kde najít zdroje?

Zdrojů je dnes tolik, že je spíše problém se v nich neutopit a zároveň najít, co je pro nás nejvíce relevantní.

Když začínáme hledat zdroje, můžeme se cítit zavaleni. Proto je užitečné nechat si na začátku doporučit zkušenějšími autory stěžejní díla v naší oblasti a na ta se nejdříve zaměřit. Anebo můžeme udělat rychlý průzkum, která díla jsou v našem tématu nejčastěji citována a ta si pak důkladně přečteme (zjistíme to např. v aplikaci Google Scholar).

Důkladným přečtením několika děl získáme základní přehled, který se nám později bude hodit při vyhledávání dalších zdrojů. Nelze přečíst všechny zdroje, ale

bez určité základní znalosti nebudeme schopni u ostatních zdrojů rychle odlišit, jestli se jimi vůbec zabývá. Pokud už máme o tématu určité povědomí, obvykle stačí přečíst si abstrakt a letmo několik úryvků textu, abychom zjistili, jestli se daným dílem zabývá hlouběji.

Zdroje pro naši práci můžeme hledat buďto fyzicky např. v knihovnách (či archivech) anebo v elektronické podobě na internetu. Pokud mám čas, tak se snažím zajít i do klasické knihovny, kde jsou knihy i časopisy ještě uloženy v regálech a nemusí se objednávat u pultu. Často tak narazím na různé skvosty, které bych jinak neobjevil. Doporučuji navštěvovat i obory příbuzné, neboť našemu tématu se mohou věnovat i autoři z jiných oborů a jejich pohled může být inspirující.

Znalost angličtiny je velkou výhodou, neboť v angličtině najdeme pro většinu témat dostatek kvalitních zdrojů. V češtině se lehce stane, že nic specifického o našem tématu dosud nebylo napsáno, anebo zdroje nenajdeme, protože jsou obtížně dohledatelné (v češtině neexistuje ucelená databáze všech odborných textů). Nepišme pak ale do textu, že „žádné zdroje neexistují“ anebo „tématu se nikdo nevěnoval“. To opravdu nemůžeme vědět. Je vhodnější přiznat, že jsme žádné české zdroje i přes snahu nenašli.

Elektronické zdroje

Pro každý obor mohou být užitečné jiné elektronické zdroje, a nejlepší bude zeptat se přímo v knihovně či zkušenějších lidí v našem oboru, které databáze jsou pro vás relevantní.

Zajímavé databáze s českými texty mohou být např. tyto:

- <http://full.nkp.cz/> – databáze z českých novin a časopisů (plný přístup k článkům je v rámci Národní knihovny);
- <http://www.caslin.cz/> – databáze dokumentů velké část českých knihoven a institucí. Pomocí tohoto katalogu zjistíme, ve které instituci se daná publikace nachází;

- <http://www.anopress.cz> – databáze plných textů z České republiky (noviny, časopisy, přepisy z rozhlasu a z některých televizních pořadů);
- <http://theses.cz/> – mnoho zajímavých publikací vzniklo také jako kvalifikační práce a stále více institucí je sdílí skrze tento portál.

Pokud umíme anglicky a zabýváme se tématem relevantním i mimo Českou republiku, můžeme využít spousty databází odborných textů. Každá z databází obsahuje svůj specifický výběr zdrojů, a proto vyhledávání v každé z nich může přinést jiné výsledky. Osobně rád využívám zejména velkých multioborových databází jako např. EBSCO, Academic Search Complete či ProQuest, kde si zatrhávám, ve kterých poddatabázích chci, abych vyhledával. Tyto velké databáze obsahují většinu textů a ušetří čas, který bychom trávili postupným prohledáváním menších databází. Pokud jsme v univerzitní síti či síti jiné akademické instituce, můžeme vyhledávat tyto zdroje přímo skrze odkazy elektronických zdrojů na naší instituci. Pokud jsme ale doma, bude nutné připojení přes tzv. vzdálený přístup (VPN). Pokud jsme připojeni přes vzdálený přístup, databáze si „myslí“, že jsme na akademické síti a umožní nám vstup do databází k plným textům, které si naše instituce předplácí.

Pokud jsme připojeni k internetu v rámci akademické sítě, pak může být také velmi užitečným nástrojem Google Scholar (<https://scholar.google.cz/>). Scholar se totiž umí propojit s databázemi, do kterých má naše instituce přístup a stává se z něj jedinečný nástroj, který nám umožní najít plné texty v rámci jediného vyhledávače nebo nám oznámí, ve které databázi publikaci hledat (někdy je potřeba kliknout na nastavení služby Scholar a zakliknout, ať se zobrazují knihovní odkazy; u vyhledaných článků pak přibude tlačítko „najděte na + jméno vaší instituce“ či tlačítko „SFX“ na dohledání fulltextu).

I když služba Google Scholar nemá takové možnosti prohledávání jako profesionální databáze, je to rozhodně velmi užitečný nástroj na zjištění, jaké publikace vůbec existují, jak moc jsou citované (což do určité míry souvisí s dopadem publikací i jejich kvalitou) a kde je můžeme případně dohledat. Služba Scholar najde mnoho plných

textů, i pokud nejsme připojeni na internetu žádné instituce, takže má rozhodně smysl tuto službu použít. Mnohé plné texty najdeme také na stránkách jednotlivých autorů (např. na stránkách ResearchGate).

Pro neoborné články, blogy apod. můžeme použít i klasické vyhledávače typu Google či Seznam. Výhodou těchto vyhledávačů je, že mají obvykle svou logiku vyhledávání a do určité míry umí číst i naše myšlenky, co asi tak chceme hledat, takže někdy může být hledání pomocí těchto nástrojů (včetně Scholaru) efektivnější, než hledání v odborných databázích, kde musíme zadat klíčová slova přesněji – aby odpovídala tezauru (hesláři) dané databáze.

Při vyhledávání je často potřebné nějakým způsobem zúžit či rozšířit, kolik výsledků se nám bude zobrazovat. K tomu se používají tzv. operátory, kterých je spousta a některé fungují pouze v některých databázích a vyhledávačích. Níže uvedené Booleovské operátory (AND, OR, NOT) fungují ve většině běžných vyhledávačů a databázích:

- *Václav Havel AND dramatik* = všechny výsledky, kde se píše o Havlovi a zároveň je zmíněno i slovo dramatik. Podobný výběr může být u Havla užitečný, neboť počet textů, kde není role dramatika zmíněna, ale zabývají se pouze politickou kariérou, může být obrovský.
- *Václav Havel OR dramatik* = tento výběr by našel všechny výsledky, kde je zmíněn Havel nebo dramatik, ať už jde o Havla či nikoliv.
- *Václav Havel NOT dramatik* = v tomto případě nás zajímá Václav Havel, ale nechceme, aby v textu byla zmíněna i jeho role dramatika.

Mnohé databáze ještě využívají další vyhledávací operátory, např. „?“ , „#“ či „*“ . Tyto operátory například nahrazují některé znaky nebo nám umožňují hledat slova s různými koncovkami:

- comput* = např. computer, computing;
- colo#r = např. color, colour;
- ne?t = např. neat, nest, next

Každá databáze bohužel využívá trošku jiných operátorů nebo v nich mají operátory jinou funkci, a proto je užitečné podívat se do nápovědy. Tyto operátory nalezneme obvykle v sekci „Truncation and wildcards“. Česky se jim říká zástupné, rozšiřovací či maskovací znaky.

Organizace zdrojů

Po čase se nám stane, že zejména těch elektronických zdrojů, začne být mnoho a bude je potřeba nějak třídit. Osobně mi přijde vhodné si elektronické texty smysluplně nazvat a dávat je do adresářů a podadresářů podle obsahu. Začínám obvykle příjmením autora, pokračuji rokem a krátkým popisem obsahu pomocí klíčových slov. Např. Novak_2015_autobiografie_pamet_rozdil_vek. Když pak chceme daný zdroj vyhledat, dáme do průzkumníku v počítači ten údaj, který si u daného textu pamatujeme – např. rok nebo nějaké klíčové slovo a vyjedou nám všechny články s daným rokem či klíčovým slovem.

V textech je také užitečné si alespoň některé důležité části zatrhnout, ať je příště vyhledáme rychleji (i běžný Acrobat Reader už umí vkládat do PDF poznámky či podtrhávat). Na stranu si také můžeme napsat klíčové slovo, popisující, co si zatrháváme.

Sofistikovanější verzí je pak přidávání štítků v různých specializovaných programech. Tyto programy umí např. prohledávat PDF, vystříhovat úryvky z textů, přidávat různé štítky s klíčovými slovy a spravovat citace (viz např. velmi užitečné free-ware programy Mendeley, Qiqqa či Zotero). Sám tyto programy nepoužívám, neboť naučit se je používat stojí mnoho času a také se někdy vyskytují různé problémy, když přecházíme z jednoho programu na druhý, kde nemusí být vše kompatibilní. Proto využívám jen ty nejběžnější postupy, u kterých je šance, že budou dlouhodobě funkční – adresáře, poznámky v PDF, pečlivé názvy online zdrojů. Zním ale také mnoho lidí, kteří výše uvedené programy využívají a jsou s nimi velmi spokojeni, takže má určitě smysl je vyzkoušet. Nejrychlejší cestou k jejich zvládnutí je podívat se na instrukční YouTube videa či se nechat zaškolit někým, kdo je již umí ovládat.

U zdrojů, které mám ve fyzické kopii, si píšu tužkou na boční stranu klíčová slova pro rychlou orientaci a v textu podtrhávám důležité pasáže. U zdrojů, které mám u sebe jen na chvíli (např. zdroje z knihovny) si obvykle udělám do mobilního telefonu fotku pasáže, která mne zaujala a připíšu si k ní několik klíčových slov (užitečná je k tomu např. aplikace Evernote), abych poznámku později lehce našel. Poznámku s popisem a fotkou pak uložím do specifické kategorie poznámek, kterou si k tomuto účelu vytvořím (poznámky s fotkou mám pak dostupné nejenom v mobilu, ale také v aplikaci na počítači). Obvykle se ale snažím mít většinu zdrojů v elektronické podobě, a pokud je to možné, zdroje si naskenuji a uložím do počítače.

4. O PSANÍ

4.1 Jak zvládnout proces psaní

▮ *Proces psaní nemusí být tak úmorný a bolestný, když víme, jak na to.*

Napsat delší odborný text může být náročné. Proto je užitečné si brzy osvojit ty správné návyky, aby nedošlo k selhání anebo zbytečnému zneřijemnění našeho života. Následující doporučení vycházejí z mé zkušenosti i zkušenosti dalších autorů (např. Boice, 1997; Silvia, 2007; Sternberg & Sternberg, 2010; Neusar, 2015, 2016).

Priorita psaní

Pokud máme něco napsat, musíme si z psaní udělat prioritu a ideálně se psaní věnovat jako první činnosti v daném dni. Jen tak se nám nestane, že psaní odsune něco důležitějšího či urgentnějšího. To platí i pro sovy. I když se nám může lépe psát v noci, není špatné z výše uvedených důvodů zkusit psát i dříve. Navíc je otázkou, zdali není lepší večer a v noci dělat něco jiného, než psát.

Pravidelnost

Klíčem k úspěchu je věnovat se psaní co nejvíce pravidelně. Psaní přichází po kapkách, a pokud každý den či obden něco přibude, budeme brzy překvapeni, že už se blížíme ke konci. Psaní si vyhraďme určitý blok, který celý věnujme práci na našem textu. Doporučuji, aby tento blok byl dostatečně dlouhý (cca 3–4 hodiny), neboť chvíli trvá, než se do psaní dostaneme.

Je pravdou, že někteří autoři sepsali své texty za jeden dva víkendy v pracovním záchvatu. Takto lze uspět pouze v případě, že máme hodně načteno a přesně víme, o čem chceme psát. Podobná strategie obvykle vede k nekvalitní práci, neboť jak zmiňuje Goodson (2013), je sice dobré psát co nejrychleji, ať práce přibývá, ale editace rukopisu našeho textu by naopak měla být pomalá a pečlivá. A právě nedostatek času na editaci a nedostatek odstupů mohou mít za vinu nižší kvalitu. A to nemluvím o tom,

že můžeme až v průběhu psaní přijít na nějakou díru v našem argumentu, kterou nebudeme umět vzhledem k časovému omezení smysluplně zaplnit.

Existují ovšem také autoři, mezi něž Crabbe (2015) řadí i sám o sebe, kterým nevyhovuje psát v pravidelných, několik hodin dlouhých blocích. Tito autoři píšou v dlouhých blocích (i několik dnů dlouhých), kdy se do psaní hluboce ponoří a nepřestanou, dokud nenapíší velký kus práce a pak mají třeba týden i déle pauzu. Myslím si ale, že zejména pro méně zkušené autory jsou velké pauzy (více jak týden) mezi tvůrčími návaly nebezpečné. Lehce se totiž mohou protáhnout. A navíc velkou část toho, o čem jsme psali, zapomeneme, a může být obtížné v textu navazovat. Proto bych obecně doporučoval mít v každém týdnu několik psacích bloků.

Psaní v klidové zóně

Pokud jsme neustále vyrušováni emaily, SMS zprávami, Facebookem apod. stěží napíšeme nějaký kloudný text. Na to se potřebujeme soustředit. Každé vyrušení snižuje naši koncentraci a musíme se do textu znovu dostávat. Proto doporučuji vypnout všechna upozornění a zvuk na mobilu (mobil ideálně schovat z očí, neboť touha kontrolovat, zdali nám něco nepřišlo, je příliš velká). Klidová zóna nemusí nutně znamenat úplný klid. Mnoha lidem vyhovuje např. i prostředí kavárny, kde je mírný šum, který pohltí část naší těkavé pozornosti. Pokud k některé části práce nepotřebujeme internet, může také pomoci víkend na nějaké opuštěné chatě bez signálu, kde sepíšeme vše, co máme v hlavě a později doplníme potřebné citace, které si nepamatujeme.

Rozložení textu na malé části

Když jsme na začátku, může napsání článku nebo knihy působit jako obrovská hora, na kterou nikdy nevystoupíme. Proto je užitečné rozložit si práci na malé kousky a věnovat se vždy jednomu z nich. To je jednoduché zejména u empirických studií, které mají jasně danou strukturu a jeden psací blok můžeme např. popsat náš způsob analýzy, jiný den cíle naší práce, další design našeho výzkumu apod. U přehledového textu je to složitější. Zde bych doporučoval začít částmi, kde jsme si více jisti, že budou

součástí finálního textu – začít tedy tou částí, kde jsme nejsilnější, máme nejvíce načteno a už tušíme, jak chceme argumentovat. Po napsání každé části si můžeme odškrtnout splněný úkol a odměnit se za to.

Psát skoro finální text

Jak už jsem zmínil, je dobré psát rychle, ale zároveň bychom měli psát náš text jako by byl skoro finální. Jinak se může stát, že náš text bude plný různých poznámek (dohledej toto, přidej tamto) a skončíme s desítkami stran poznámek a žádným hotovým textem. Psaní skoro finálního textu nám navíc umožní vidět, zdali náš text již má nějaký obsah a odhalit případné mezery (Richardson, 2003). Styl samozřejmě nemusí být hned vytríbený. Dá se doladit i později.

Psát vedle někoho pracovitěho

Většina lidí má problém věnovat se pravidelně a dlouhodobě nějaké činnosti, která je navíc složitá. Proto může být užitečné psát vedle někoho, komu psaní jde a má vytvořeny dobré pracovní návyky. Nic tak dobře nemotivuje, jako vidět někoho, kdo neustále klape do počítače a každý den mu přibývají nové a nové řádky.

Průběžná konzultace textu

Pokud máme nějakého konzultanta, je užitečné si nechat text průběžně komentovat, ať zjistíme co nejdříve, že je něco špatně. Předjdeme tak mnoha problémům a nebudeme ladit text, který se později vyřadí. Na institucích, kde se hodně a kvalitně píše, většinou autoři pracují alespoň ve dvojicích či malých týmech, aby se nestalo, že se psaní zarazí. Když jeden autor nemůže, pokračuje další. S druhým člověkem se můžeme také vzájemně motivovat – dávat si termíny, malé odměny či tresty (např. kdo zaplatí pivo). Pomáhají také pravidelné porady, kde autoři mluví o svých textech, co se jim daří a nedaří a ostatní jim k tomu dávají zpětnou vazbu a inspiraci.

Jak zdůrazňuje Goodson (2013) v různých fázích psaní potřebujeme různý typ

zpětné vazby. V počátečních fázích např. pomáhá zpětná vazba, která nehodnotí celek práce (protože ten je ještě ve fázi rozpracování), ale zdůrazňuje, které části, myšlenky či argumenty jsou silné a stály by za další rozpracování, a které jsou naopak slabé a bylo by nejspíše vhodné je úplně opustit. Podobně nesmyslné by v takové fázi bylo jít do detailů, že text na sebe nenavazuje nebo v něm jsou gramatické chyby. Až v pozdějších fázích, kdy máme víceméně celý text v první verzi rukopisu, se zpětná vazba může více soustředit na způsob sdělení myšlenek, a jaký dopad to má na čtenáře. Autorka také zdůrazňuje, ať se snažíme využívat co nejvíce zpětné vazby jiných začínajících autorů a necháme si zpětnou vazbu od expertů, kteří jsou ochotni si náš text přečíst zejména na nejdůležitější části. Tou je na počátku samotné směřování textu a následně zpětná vazba na první verzi rukopisu, kdy ještě může docházet k větším změnám.

Střídání psaní a čtení

Někteří autoři mají problém, že pořád čtou a málo píší. Jiní naopak vůbec nečtou a pouze píší. Oba přístupy jsou nebezpečné. Pokud budeme pořád jen číst, nikdy se nedozvíme, co víme my sami, a co je našim přínosem – to zjistíme až při samotném psaní. Pokud naopak nebudeme vůbec číst, nepůjde de facto o odborný text, protože nevyužíváme zdroje druhých lidí, a také přijdeme o spoustu inspirativních podnětů. Obecně se doporučuje z počátku více číst a postupně čtení ubírat a věnovat se stále více psaní. S psaním bychom měli začít relativně brzy a nečekat, až budeme všechno vědět (takový stav ostatně málokdy přichází a pokud ano, jde často spíše o nevědomost, kolik toho ještě existuje).

Občas změnit prostředí

Změna prostředí může pomoci překonat tvůrčí blok a také zvýšit kreativitu. Psát pořád na stejném místě přináší ty samé podněty a může to naše psaní omezovat. Pokud vám ale psaní na jednom místě vyhovuje, následujte své instinkty.

Přestávky

Každý z nás je jedinečný a někdo potřebuje přestávky každých 45 minut, zatímco někdo jiný vydrží soustředěně sedět a pracovat i po dlouhé hodiny. Dobrou přestávkou je ta, kdy děláme něco naprosto jiného a navíc něco, co nás pohltí. Můžeme si třeba zacvičit. Nebo zaběhat na místě. Nebo běhat a boxovat u toho do prázdna – to je moje oblíbená aktivita, která mi vždy zlepší náladu. Užitečné je se také protáhnout, ať nemáme ohnutá a bolavá záda. Vše můžeme doplnit nějakou oblíbenou hudbou. Pokud máme možnost se jít proběhnout někam ven do přírody na čerstvý vzduch, těžko budeme hledat lepší odreagování.

Nečekat, až přijde múza

Pokud máte psát, tak si prostě sedněte a donuďte se psát. Schopnost psát se do značné míry podobá tréninku svalů. Čím více píšeme, tím lehčeji nám psaní jde. Někdo zažívá před psaním úzkosti nebo nechuť. Je to přirozené. Psaní je pro většinu z nás náročné a o to více pro začínající autory. Dobrá zpráva je, že pokud si k psaní sedneme, úzkost i nechuť se poměrně rychle vytratí. Stačí jenom dostatečně dlouho sedět a zkusit psát. Moje osobní zkušenost je, že nepříjemné pocity se vytrácí zhruba do půl hodiny. Pokud psaní opravdu nejde, tak mnoho profesionálů přesto doporučuje věnovat se ve vyhrazeném bloku psaní – např. psaní deníku či básniček. To nám pomůže vytvořit si užitečnou rutinu, že v určitou dobu píšeme.

Začít na text myslet dříve než je potřeba

Když víme, že máme na práci tři měsíce, je dobré na ni začít myslet již pět měsíců předem. Stačí například přemýšlet hodinu o struktuře a někdy jindy zase o cílové skupině, pro kterou chceme psát. I když se textu reálně nebudeme více věnovat, je důležité mít čas na inkubaci (King, 2015). Spousta věcí se stane v našem nevědomí, a když si později sedneme k textu, zjistíme, že se do něj dostaneme mnohem rychleji, než kdybychom o něm nikdy nepřemýšleli.

Překonání úzkosti

Jak jsem psal, k překonání vlastní úzkosti často pomůže si ke psaní jednoduše sednout. Dále můžeme využít některých meditačních technik, které pracují s dechem – často stačí několikrát se zhluboka nadechnout a soustředit se pár minut na náš dech a úzkost je pryč. Funguje také, když se úzkosti přestaneme bránit a jednoduše přijmeme, že tu je, ale nevěnujeme jí zbytečnou pozornost. Čím více pozornosti úzkosti věnujeme, tím více „přikládáme pod kotel“. Užitečnou knihou plnou různých prakticky využitelných technik sepsal Tan (2014).

Jak zmiňuje Hayot (2014), úzkost je také přirozenou součástí procesu psaní. Pokud píšeme něco nového, vždy to přináší chvíle, kdy nevíme, jak pokračovat, kdy si nejsme jisti sami sebou, kdy zjistíme, že nejsme schopni dosáhnout plně svých původních ambicí. Určitá úzkost nás podle Hayota nutí být otevřenými k tomu, jak text bude pokračovat a je tak součástí kreativního procesu.

Je to naše práce, naše volba, náš život

Pokud chodíme do práce nebo na brigádu, přijde nám divné do ní nepřijít. Pokud ale píšeme text, který má být hotový za měsíce, je velmi lehké se od něj odvrátit a odkládat jej na neurčito. Pokud si ale uvědomíme, že jde vlastně o naši práci (ať už reálnou anebo je to povinná součást studia), tak psaní nevynecháme, protože do práce se přece chodí a musí být udělána. Když nic neuděláme, nedostaneme zapláceno. Když nic nenapíšeme, další den můžeme být více úzkostní a ohrožujeme tak i úspěch celého procesu psaní. Psaní je přirozenou součástí života v našich profesích a tu jsme si, očekávám, vybrali z nějakého důvodu. Jde tedy o naši volbu. Do této činnosti nás nikdo nenutil a jenom my jsme za naše životní volby zodpovědní. Pokud se nám to nelíbí, je samozřejmě možné práci změnit a pak nebudeme muset psát.

Je to jenom odborný text

Zachovejme si určitou lehkost bytí. Každý odborný text má své limity. Nikdo z nás není dokonalý a psaní je potřeba se naučit. Proto neuškodí nadhled. Ostatně méně kvalitní odborný text nenapáchá mnoho škod. Důležité je v textu hlavně nelhat a nepřekrucovat realitu a snažit se v rámci našich možností, které jsou vždy nějak omezeny. Pokud odborný text nic inspirativního nepřinese, jednoduše skončí na ohromné skládce nikdy nevyužitých textů. Příště se to možná podaří lépe.

4.2 Klíčový je příběh

V odborných textech často chybí příběh. Text obsahuje spoustu poznatků, ale nikam nesměřuje, málo na sebe navazuje, nemá zápletku a úderné zakončení.

Asi největším neduhem odborných textů začínajících autorů je, že struktura celé práce postrádá příběh. Celý text je pak souborem různých citací, definicí, odstavců, kapitol a podkapitol, které na sebe nenavazují. U textu popisujícího výzkum se tak stane, že autoři uvádějí v teoretickém přehledu, na co přišli jiní autoři a pak se naráz objeví vlastní výzkum, aniž víme, proč se objevil a jak navazuje na předchozí práce.

Proto mi přijde užitečné uvažovat, že celý odborný text je jeden dlouhý příběh, který někde začíná a následně končí. A ústřední téma tohoto příběhu bychom neměli ani na vteřinu ztratit z dohledu. Když například píšeme o vlivu osobnosti učitele na učební styl, není třeba psát obsáhlou část popisující různé teorie osobnosti. Ne, cílem je věnovat se rovnou tématu vlivu osobnosti na učební styl a cokoliv bude nutné zmínit z teorií osobnosti, napíšeme, až to bude potřeba.

Příběh by neměl být narušovaný přílišnými odbočkami. Pokud je třeba nějakou odbočku uvést, můžeme ji dát do poznámek pod čarou, pokud jsou poznámky pod čarou povoleny normou, kterou máme dodržovat. Do poznámek pod čarou se v některých publikacích dávají i citace autorů, aby příliš nenarušovaly plynutí textu.

Podle Schimela (2012) je nedostatek „příběhovosti“ jedním z důvodů, proč často vědecké publikace nikdo mimo odbornou komunitu nečte. Podle autora bychom se měli snažit být lepšími vypravěči a zprostředkovateli našich sdělení, čehož se dá dosáhnout i při zachování rigoróznosti textu. Stačí jen odhodit část zbytečného formalismu, který texty spíše zamotává a myslet více na kvalitu příběhu. To neprospěje jen lepší čtivosti našich textů, ale také se sníží riziko, že naše texty budou ignorovány či špatně pochopeny (více v kapitole 4.4 o stylu).

4.3 Kdo text píše? Jak oslovujeme čtenáře?

Kdo text píše? Já? My? Vy? On? Nebo ono? Jak budeme psát o sobě jako o autorovi a jak oslovovat čtenáře? Ne všechny způsoby jsou stejně vhodné a některé mohou i mást.

Autorský plurál: my = já

Osobně nemám rád tzv. autorský (skromnostní) plurál, kdy jeden autor píše o sobě v 1. osobě množného čísla a text působí, jakoby ho napsalo více lidí:

V našem příspěvku se zaměříme na srovnání...

Volbou takto rozmanitého vzorku se chceme vyhnout efektu stropu.

Pokud by šlo o dva či více autorů, je to naprosto v pořádku. Tento styl psaní ale bývá běžný i v případě jednoho autora a dokonce často doporučován např. manuály pro psaní závěrečných prací. Setkáme se s ním také v odborných člancích. Podle mne nejde o dobrou praxi. Tento styl je typický pro bývalý východní blok a říkám si, jestli nadužívání „my“ nebylo způsobeno strachem. Pokud budu psát něco sám za sebe, mohou mne za to popotahovat. Pokud nás bude více, rozmělní se i odpovědnost.

Tento styl psaní je velmi matoucí zejména v případech, kdy chce např. autor vyjádřit v textu osobní názor či zkušenost – „tuto situaci jsme si zažili sami na sobě

během praxe na druhém stupni ZŠ“. V takovémto případě je „my“ vysloveně nevhodné, neboť čtenář může mít pocit, že autor mluví za určitou skupinu lidí. Anebo takový výrok zní směšně.

Inkluzivní plurál: my = autor + čtenáři

Kromě autorského plurálu existuje ještě plurál inkluzivní, což je forma, která mi naopak přijde vhodná. V tomto případě nejde o to mást čtenáře, že je autorů více (v takovém případě se obvykle používá singulár „já“), ale vtáhnout čtenáře do děje, odvolat se na pocity, zkušenosti, postoje, které by autor rád sdílel a spoluprožíval se čtenářem. Proto i já v tomto textu používám většinou tento plurál:

...zároveň bychom měli psát náš text jako by byl skoro finální.

Věřím ale, že pokud už se něčemu věnujeme, chceme zároveň, aby to mělo alespoň nějaký dopad a smysl.

Singulár pak používám pro doplnění v případě, kdy chci zdůraznit, že teď mluvím hlavně sám za sebe (např. „Já mám podobné přání. Přeji si, aby vám čtenářům tato malá kniha přinesla úlevu.“)

2. osoba množného čísla: vy čtenáři

Kromě „já“ a „my“ v tomto textu výjimečně také používám 2. osobu množného čísla „vy“:

Nebojte se proto najít svou vlastní cestu, jak odborné texty psát.

Tuto formu používám ve chvílích, kdy chci mluvit přímo k vám čtenářům – přímo vás oslovit. Tato kniha by mohla být napsána skoro celá ve formě „vy“, ale nerozhodl jsem se proto. Častá forma „vy“ mi přijde příliš konfrontační a taky nechci skrývat, že mnohé problémy s psaním mám i já sám. Proto vnímám inkluzivní plurál jako lepší možnost. Jsme v tom prostě spolu.

Ačkoliv se nedoporučuje míchání stylů, osobně si myslím, že např. občasné „já“ nebo „vy“ v textu, který je napsaný inkluzivním plurálem nevadí, ba naopak, příjemně to text zpestřuje.

1. osoba jednotného čísla: já autor

Dále je možnost psát v singuláru – první osobě jednotného čísla (Ich-forma):

Jsem přesvědčen, že doktorandům by se měl poskytnout dlouhodobý trénink v odborném psaní. Pokud se tak nestane...

Psaní v první osobě mám rád, nicméně všeho moc škodí. Pokud v textu zní příliš „já“, může text znít až arogantně a navíc může být obtížnější vtáhnout čtenáře do děje. První osoba se o něco častěji používá v anglosaské tradici psaní.

3. osoba jednotného čísla: on, ona, ono autor

Další méně častou možností je tzv. Er-forma, psaní v třetí osobě jednotného čísla, kdy o sobě mluvíme například takto:

Autor je toho názoru, že...

Jak bylo zmíněno v předchozí podkapitole... (v tomto příkladu jde o 3. osobu středního rodu).

Er-forma se používá např., když jsou v textu dva autoři a mají na něco odlišný pohled – např. „E. K. je názoru, že,... zatímco M. N. je zastáncem...“ Více se používá také v beletrii, kdy se autor staví do role nezaujatého pozorovatele.

Někdy můžeme využít také 3. osobu středního rodu, jak je uvedeno v úryvku výše – např. při navazování, co bylo zmíněno v jiné části textu.

Použití pasivu: text se píše sám

Poměrně často se také používá pasivní konstrukce, kdy se věty jakoby tvoří samy. Při tomto stylu badatel přestává být autorem. Text se píše sám, věci se dějí samy o sobě:

První dvě kapitoly jsou věnovány osobnosti a paměti.

Pasivní způsob psaní je velmi běžný v odborných pracích, ale podle mne je zbytečně nadužíván. V anglosaské tradici se používá o něco méně než v tradici české, východní či německé. Výše uvedená věta by se dala klidně přepsat: „První dvě kapitoly se věnují“ (zde by se dalo vytknout, že kapitoly se ničemu věnovat nemohou) anebo „V prvních dvou kapitolách se věnuji“. Pasivní způsob může být samozřejmě někdy nenahraditelný a vhodný – např. „Temperamentem se v psychologii typicky myslí...“ je zcela v pořádku.

4.4 Pár poznámek o stylu

▮ *Dobrý styl je bonusem. Zvyšuje čtivost a srozumitelnost textu a tím také jeho dopad.*

Psát o stylu je pro každého autora nepříjemné, neboť většina z nás si uvědomuje, že hřešíme i proti vlastním doporučením. Každý máme své limity. Limitují nás naše schopnosti, uzávěrky i důkladnost recenzentů. Dále zmíním několik doporučení, která pomáhají styl zlepšit. Nevadí, když se jich nebudete vždy držet. Jakékoliv zlepšení se počítá.

King (2015) zmiňuje prostý fakt, že dobře píše ten, kdo také dost čte. Pokud jsme nečetli mnoho a zároveň kvalitních odborných textů, jen těžko můžeme psát kvalitní odborné texty. Do odborného jazyka nejpřirozeněji pronikneme vystavením se textům druhých. Manuály typu APA (2010) mohou pomoci styl dále vybrousit, ale základem je čtení (a samozřejmě i psaní). A obávám se, že tento základ nelze přeskochit. Ostatně, proč by někdo měl číst náš text, když mi sami nejsme ochotni číst texty druhých? Tím

bychom sdělovali, že dobré texty jsou pouze ty naše, což je málo pravděpodobné. Zároveň tím ale nechci zastříti fakt, že na světě bylo a bude napsáno spousta zbytečností (Frankfurt, 2005 ve své filozofické eseji používá mnohem ostřejší výraz).

Následující doporučení jsou inspirována zejména těmito zdroji (Orwell, 1946; Zinsser, 2006; Strunk & White, 2000; King, 2015):

1) Pokud to jde, používejme krátká slova místo dlouhých či větných spojení. Krátká slova bývají srozumitelnější. Behún (2011) uvádí tyto příklady:

Z jakého důvodu (varianta: proč)

Jakým způsobem (varianta: jak)

Pravděpodobně, přibližně (varianta: asi)

Podle mého soudu, troufám si tvrdit (varianta: myslím, řekl bych)

Zajistíme komplexní realizaci projektu (varianta: uděláme)

Odborné texty jsou plné dlouhých slov, které znějí „vědecky“, ale zároveň činí text méně srozumitelným. Co je našim cílem? Zatemňovat smysl našich textů (nejspíše proto, že tam není?) anebo jasně sdělit, co máme na srdci. Ano, je pravda, že náš text pak bude „obnažený“ a lépe se v něm najdou různé chyby. Zároveň ale budeme více přístupní čtenářům a naše sdělení bude jasnější. Buďme odvážní být srozumitelnými. Podobně to platí i pro příliš dlouhá souvětí. Pokud jdou zkrátit, udělejme to.

2) Pokud jde nějaké slovo, věta, téma, vynechat, vždy to udělejme. Začínající autoři se často bojí, že nenaplní počet stran a úhozů, ale nakonec bývá obvykle opačný problém – práce bývají i o třetinu delší, než je třeba. Vynechávání se netýká jenom zbytečných slov, ale také zbytečných odstavců či podkapitol. Ptejte se vždy „Je tato část nezbytná pro pochopení? Nepřináší text jen zbytečnou odbočku? Není příliš obecný? Dobrá otázka také je: „Když danou část vynechám, bude text dávat pořád smysl“? Jak píše Zinsser (2006), většina autorů neví, kdy má skončit.

3) Nepoužívejme žargon či cizojazyčný obrat, pokud existuje běžný a srozumitelný český ekvivalent. V odborném textu je někdy nutné žargon použít, aby bylo jasné, o čem konkrétně píšeme – ale tento pojem musí být náležitě vysvětlen. Často je ale

žargon naprosto zbytečný (nejde o nutný termín) a spíše poukazuje na naši snahu znít „vědecky“ a chlubit se kolik neobvyklých slov známe. Tato snaha může opravdu fungovat, jak si vyzkoušel fyzik Sokal (1996a), který napsal smyšlený článek, který neměl žádný obsah, ale přesto mu vyšel v odborném časopise. Článek pouze zněl odborně a měl závěry, které se líbily redakci časopisu. Autor se k tomu přiznal v následovném článku (Sokal, 1996b), což vyvolalo v odborném světě velkou aféru. Jak je možné, že článek vyšel? Kritizovat se dá např. recenzní řízení, které neodhalilo mnohé nelogičnosti a nesmysly. Nicméně, recenzenti nečekají, že by jim autor odborného textu mohl lhát a mnohé nepravdy znějí na první pohled věrohodně, pokud jsou zařazeny do textu, který působí logicky, badatel cituje ty správné autory a polopravdy jsou namlouvány s pravdami.

4) Omezme příliš velká slova – možná je někdy budete potřebovat. Podle některých autorů je vše úžasné, obrovské, nekonečné, grandiózní apod. Jde o slova důležitá, ale pokud je budeme nadužívat, už nám nikdo nemusí věřit, že tentokráte je myslíme vážně. Navíc do odborného textu taková silná slova až na opodstatněné výjimky nepatří.

5) Nepišme žoviálně, nepoužívejme zbytečně metafory. Text není potřeba energetizovat podobnými silnými prostředky. Ty pak z textu zbytečně „trčí“ (zhruba jako slovo „trčí“). Energie v textu je dosahována mnohem jemnějšími prostředky. Např. dobrým příběhem, používáním aktivních sloves, navazováním mezi jednotlivými odstavci či způsobem argumentace (viz část o argumentaci).

6) Uvědomujme si specifika české tradice psaní a její přednosti a limity. V České republice i na Slovensku bývalo dříve typické psaní, které jde do šířky, je gramaticky složité a obsahuje dlouhá souvětí. Text není často příliš logicky strukturovaný a autor moc nemyslí na čtenáře – čtenář musí spoustu věcí pochopit sám, není veden autorem. Naproti tomu v anglosaské tradici, která udává tón současné vědě, je důležité být jasný, srozumitelný a text je velmi pečlivě strukturován kolem ústřední myšlenky a příliš nezabíhá do různých odboček (viz např. Antes, 2007; Neusar, 2015). Každá tra-

dice psaní má své síly a slabiny, ale domnívám se, že čeští autoři by se měli anglosaskou tradicí přinejmenším inspirovat, neboť to může pomoci lepšímu zaměření textů a také srozumitelnějšímu sdělení myšlenek.

7) George Orwell (1946) završuje svá pravidla o stylu psaní názorem, že každé z pravidel můžeme porušit, pokud bychom měli říci něco „vysloveně barbarského“. Někdy je zkrátka potřeba porušit jakékoliv pravidlo stylu, protože danou větu jednoduše nelze napsat jinak.

Jak si všímá Schimel (2012), být vědcem znamená, že jsme také profesionálními spisovateli. Náš úspěch pak nesouvisí tolik s tím, kolik jsme toho napsali. Klíčovým je, jestli si našich publikací někdo všimne a inspiruje se jimi. Dobrý styl tomu může napomoci.

4.5 O argumentaci

Fakta a racionální argumenty jsou základem odborného textu. Pokud ale přidáme emoce a hodnoty, bude náš text silnější. Musíme se přiblížit pravdě, jak ji chápe nejenom rozum, ale také srdce.

Argumenty jsou základem odborného textu. Nestačí napsat, že něco nějak je. Je třeba toto tvrzení také podpořit přesvědčivým argumentem (Poznámka: z didaktického hlediska jsem v této části zvolil smyšlené příklady, neboť argumenty v reálných textech často navazují na předchozí tvrzení a nejsou pochopitelné bez náležitého vysvětlení kontextu). Argumentům se nejlépe naučíme, když budeme důkladně číst texty druhých autorů a sledovat jakým způsobem přesvědčují čtenáře.

Dle Lunsforda, Ruszkiewiczze a Walterse (2001) může být argumentem tvrdý fakt, který je podložen výsledkem jiného výzkumu: „Spokojenost Čechů s členstvím v EU neustále klesá a propadla se dle průzkumu CVVM (2016) na jednu třetinu. I přesto ale chce dle výzkumu 51 % Čechů v EU zůstat.“ Pokud byl výzkum kvalitně

proveden a je možné dohledat, co to např. znamená „spokojenost“ s EU, málokdo bude potřebovat další evidenci, aby byl přesvědčen.

Na všechny naše otázky ale nelze odpovědět tvrdou evidencí a tak v odborných textech velmi často využíváme i našeho racionálního usuzování. Racionální argumentace by mohla navazovat na předchozí fakt například tímto způsobem: „Z těchto čísel můžeme vyvodit, že spokojenost s EU není jediným důvodem setrvání v EU. Setrvání v EU proto musí přinášet i nějaké výhody...“ Tyto informace nám citovaný výzkum neposkytuje, ale můžeme je vydedukovat. Naše závěry čtenář může považovat za dostatečně silné. Kritického čtenáře ale může napadnout, že důvodem setrvání v EU nemusí být pouze nějaká výhoda, ale může to být např. i obava ze ztrát, které by přineslo odštěpení od EU. Každý argument má tedy určitou sílu přesvědčit a taky své limity.

Podobným způsobem se můžeme snažit syntetizovat různé teorie dohromady, hledat rozpory v argumentaci druhých, najít analogie v nesourodých přístupech, zhodnotit aplikovatelnost určité teorie v praxi apod. V mnohých oborech je racionální usuzování hlavním způsobem argumentace (např. ve filozofii), neboť tvrdá fakta chybí.

Jak ale zdůrazňují Lunsford, Ruszkiewicz a Walters (2001) fakta a racionální argumenty jsou pouze jednou z možností, jak můžeme v odborném textu argumentovat. Jsou sice složkou stěžejní, která odlišuje, jestli jde o text odborný či popularizační, ale ne složkou jedinou.

Druhou možností jsou tzv. argumenty od srdce, jejichž účelem je vzbuzovat emoce (např. empatii, soucit, pohoršení). Pomocí těchto argumentů můžeme posílit dopad našeho textu. Můžeme např. poukázat na obtížnost života po cévní mozkové příhodě zmíněním stručného příběhu konkrétního člověka s tímto postižením. Pokud ve čtenáři nevzbudíme emoce, může se stát, že náš text nedočte, protože emoce jsou jednou z hybných sil, která nám dává sílu číst dále. Pokud by texty byly pouze suché a neutrální, mnohé z nich bychom nedočeli. Jen si musíme dát pozor, abychom čtenáře argumenty od srdce nemanipulovali a nezkreslovali realitu.

Třetím typem argumentů jsou podle autorů tzv. hodnotové argumenty. Na hodnoty můžeme poukázat tak, že svůj výzkum např. přizpůsobíme i pro lidi s různými handicapy a umožníme jim dát svůj hlas. Na hodnoty také bude poukazovat způsob, jak o těchto lidech mluvíme. Můžeme mluvit o postiženém člověku anebo o člověku s určitým postižením. Už jen to, že dáme „člověka“ na první místo, naznačujeme, co si o svých respondentech myslíme. Text, který propaguje dobré hodnoty, může mít i vyšší šanci být přijat, protože recenzenti takové texty rádi podporují.

Posledním typem jsou tzv. charakterní argumenty, pomocí kterých se snažíme vzbudit důvěru. Důvěru našeho textu můžeme zvyšovat, např. vydáním v dobrém vydavatelství nebo citacemi kvalitních zdrojů. Důvěru může také vyvolávat naše jméno, které si lidé mohou časem spojit s kvalitními publikacemi. Důvěru vzbuzuje i pečlivá formální úprava, která napovídá, že měl autor čas text vyladit. Některému textu jednoduše věříme více a jinému méně.

U argumentů musíme odlišit, zdali jde o něco, co si myslíme sami, anebo jde o myšlenky druhých. Obojí je možné, ale čtenář by měl vždy vědět, o čí myšlenku jde a jak silné dané argumenty jsou. Např. „Dle Nováka (2005) je předem vytyčený vzdělávací cíl nutným předpokladem pro tvorbu kvalitní hodiny. S Novákem souhlasím pouze částečně. Vzdělávací cíl hodiny mi přijde také důležitý, neboť bez něj bychom nevěděli, k čemu má hodina směřovat. Přesto se ale domnívám, že někdy mohou striktně definované cíle učitele příliš svazovat, což se může negativně projevit na malé flexibilitě učitele a nemožnosti reagovat na to, co se aktuálně děje v hodině.“

Sternberg a Sternberg (2010) také upozorňují, že je nutné ověřit, jestli si námi zmíněné argumenty vzájemně neodporují. To nemusí být vždy jasné na první pohled, protože každý argument má své předpoklady a implikace (důsledky). Autoři také zdůrazňují, že ne každý argument je důležitý. Má smysl zmiňovat argument, který není pro náš text podstatný? Lepší je určitě věnovat se více do hloubky těm stěžejním a vedlejší argumenty buď vynechat anebo dát do poznámek pod čarou.

Nakonec bych rád připomněl, že by v textech měl také zaznít náš osobní hlas. Často se setkávám s tím, že v odborných textech jsou všechny myšlenky dokládány

citacemi děl druhých, ale jakoby se v textu ztratil autor, který by řekl: „na této teorii mi připadá užitečné toto, protože...“ Náš názor je velmi cenný a měl by být v práci vidět. Jen si je potřeba dát pozor na to, aby bylo jasné, kdy jde o náš názor, kritiku či hodnocení a kdy citujeme druhé autory.

4.6 Jak zlepšit hotový text?

Jak text zlepšit? Stačí ho na čas odložit, dát ho přečíst někomu z oboru či mimo obor anebo si ho přečíst nahlas.

V ideálním světě dokončíme náš text měsíc dva před uzávěrkou. To je vhodná chvíle na to text odložit a získat k němu určitý odstup. Z odstupu si uvědomíme mnohem lépe, co do textu patří a co naopak ještě doladit. Také budeme lépe vnímat samotný jazyk a styl, které, pokud jsme příliš ponořeni do obsahu textu, moc nevnímáme.

Nicméně v ideálním světě většina z nás nežije, a proto musí pomoci ke zlepšení textu i jiné strategie. Kromě odložení textu doporučují APA (2010) a Sternberg a Sternberg (2010) přečíst si text nahlas a poslat ho někomu z našeho oboru a někomu mimo obor.

Čtení nahlas pomáhá najít chyby, které bychom při tichém čtení nenašli. Zejména vhodné je pro sledování, zdali náš text vhodně plyne, nepoužíváme-li příliš mnoho odboček, nezneužíváme-li závorky apod. Funguje to překvapivě dobře.

Čtení někým z oboru nám může pomoci odhalit nedostatky v argumentaci či odborné nesrovnalosti. Člověk mimo obor nám zase může dát zpětnou vazbu, jestli nepoužíváme příliš mnoho žargonu, jak těžký náš text je, a zdali má potenciál být užitečný i pro lidi „zvenku“. Zpětnou vazbu berme pouze jako doporučení pro možné změny. Dvacet lidí má leckdy dvacet různých názorů. Ne každá změna vede k lepšímu výsledku.

Pokud narazíme na nutnost dělat opravy, tak nejdříve dělejme větší strukturální změny a pak až opravujeme styl, gramatiku apod. Byla by škoda času upravovat části, které nakonec ve výsledném textu nepoužijeme.

Nakonec zkontrolujeme, zdali náš text odpovídá normě, kterou je potřeba dodržet (katedrová norma; norma časopisu; APA styl apod.).

Zlepšení našeho textu pomůže také recenzní řízení. Nicméně do recenzního řízení by měl text jít až ve chvíli, kdy je dostatečně vyladěný a nemá výraznější opravitelné vady. Jinak hrozí, že nám text vrátí bez hlubšího přečtení.

4.7 Publikační proces

V této kapitole popíšu specifika publikačního procesu u článků, sborníkových příspěvků a knih.

Volba časopisu

U výběru časopisu musíme porovnat váhu několika kritérií (viz Neusar, 2016 pro více kritérií). Osobně vnímám jako nejdůležitější kritérium vhodnost časopisu pro náš text, byť je dnes toto kritérium díky online publikování o něco méně relevantní, než dříve. Každý časopis má obvykle určité čtenáře a mnozí odborníci stále ještě čtou časopisy jako celek. Zaměření časopisu zjistíme na oficiálních stránkách časopisu a také explorací jaké články v daném časopise bývají uveřejněny.

Některé časopisy vypisují dopředu tematicky zaměřená čísla. Publikování našeho textu v těchto speciálních číslech velmi doporučuji, protože tato čísla bývají úzce zaměřená, texty v nich jsou vzájemně propojené a čtenáři proto často čtou všechny texty v daném čísle.

Mnoho důležitých neformálních informací můžeme také zjistit od zkušenějších kolegů. Zjišťování neformálních informací bych rozhodně nepodceňoval. Existují ča-

sopisy, kde může např. neznalost nepsaných pravidel znamenat nezveřejnění článku.

Ve většině časopisů se za publikování článku nic neplatí, ale autor také nedostane žádný honorář. Poplatek za opublikování je častý u tzv. open access časopisů (ty pokrývají své náklady poplatky od autorů). Výhodou poplatku je obvykle volná dostupnost plné verze článku na internetu.

Instituce preferují psaní do časopisů, které mají formálně vyšší kvalitu – jde často o časopisy recenzované a zejména časopisy s tzv. impakt faktorem. Seznam všech časopisů s impakt faktorem lze nalézt v databázi Web of Science (v databázi Journal Citation Reports). Publikování v těchto časopisech bývá hodnoceno výše, neboť mají často kvalitnější recenzní řízení, bývají častěji citovány a publikují se v nich obvykle kvalitnější odborné články. Mnohé obory v Čechách ovšem nemají žádný impaktovaný časopis a je proto nutné publikovat v angličtině či jiném světovém jazyce. (Poznámka: impakt faktor je jako kritérium často kritizovaný a je otázkou, zdali toto kritérium bude relevantní i v budoucnu. Impakt faktor je závislý na oboru, ve kterém publikujeme, a také nemusí souviset s dopadem jednotlivého článku.)

Při volbě bychom měli zvážit i naše reálné šance publikovat v daném časopisu vzhledem k tomu, co nabízíme. Pokud nás ale netlačí čas, vždy stojí za zvážení zkusit publikovat v co nejlepším časopise. Maximálně budeme odmítnuti, ale i to může náš článek vylepšit.

Volba časopisu je také ovlivněna délkou a náročností recenzního řízení, maximální délkou článku, jazykem časopisu či přístupností článků na internetu. Mnohé časopisy nejsou volně a bezplatně přístupné a nalezneme je pouze ve specializovaných databázích či ve fyzických kopiích časopisů. To může snížit dopad našeho článku, neboť si jej mnozí lidé nepřečtou, protože nebudou ochotni za přístup ke článku platit.

Recenzní řízení u časopisů

Odborné články se zasílají e-mailem či skrze specializovanou online stránku časopisu, kde se autor musí registrovat. Často je třeba vytvořit anonymizovanou verzi článku – tj. umazat všechny odkazy, které by mohly určit naše autorství. Tento úkon je v čes-

kých podmínkách často zbytečný, neboť počet odborníků na dané téma bývá tak malý, že se většina autorů mezi sebou dobře zná a recenzent proto ví nebo alespoň tuší, čím text hodnotí. Časopisy také někdy vyžadují doporučení možného recenzenta pro náš článek. Doporučením se časopis nemusí řídit.

Článek musíme upravit přesně dle pokynů pro autory, které jsou na webové stránce časopisu. Nedodržení formálních pravidel obvykle znamená, že článek není přijat ani do recenzního řízení a je rovnou zamítnut. Proto má smysl tato doporučení brát opravdu vážně.

Recenzní řízení trvá obvykle týdny až měsíce. O délce recenzního řízení svědčí údaj v časopisech, kde bývá často napsáno, kdy článek dorazil do redakce a kdy byl finálně přijat. Autor obvykle na svůj článek obdrží dva až tři posudky od anonymních recenzentů. V některých časopisech jsou recenzenti neanonymní, ale obvyklá praxe je spíše anonymní recenzent.

Málokdy se stane, aby byl článek přijat bez výhrad. Posudky obvykle obsahují mnoho návrhů na úpravy. Článek může být přijat s tím, že je třeba ho „jen“ doupřipravit anebo mohou recenzenti žádat větší úpravy, popřípadě mohou článek úplně zamítnout. V případě úprav recenzenti po opětovném zaslání zkontrolují změny v článku, a buď článek opět vrátí k přepracování či finálně přijmou. Autor nemusí souhlasit se všemi navrhovanými změnami v článku, ale je povinen se ke všem změnám vyjádřit. Recenzní řízení můžeme vnímat jako dialog mezi námi a recenzenty. Můžeme např. anonymnímu recenzentovi skrze redakci napsat, že navrhovanou úpravu nemůžeme provést, protože by to znamenalo udělat zcela nový výzkum, což nejde vzhledem k tomu, že vzorek lidí již nám není dostupný. Někdy můžeme mít také pocit, že recenzent má na článek jiný pohled a chce po nás změny, které již nejsme ochotni udělat. I v tomto případě má smysl se ozvat a dát jasně najevo, proč už další úpravy nechceme provádět. (Pozn. jednou se mi stalo, že „kosmetických“ návrhů přicházelo opakovaně tolik, že už jsem nebyl ochoten článek dále upravovat a napsal jsem editorovi časopisu, ať už článek přijmou v této podobě – pokud ne, tak článek stáhnu a opublikuji jej jinde. Obratem mi dorazil e-mail, že už nemusím žádné změny dělat a článek byl přijat).

Sborníkový příspěvek

Publikační proces u sborníkových příspěvků nebývá obvykle moc náročný. Stačí se zúčastnit konference, která uvádí, že vybrané příspěvky budou zveřejněny ve sborníku a potom svůj příspěvek rozpracovat do podoby textu a odeslat jej editorům sborníku.

Recenzní řízení u sborníků bývá méně náročné než u časopisů. Posudek bývá často pouze jeden a někdy je recenze pouze formálního charakteru a nezabývá se mnoho či vůbec obsahem textu. Recenzní řízení si často dělají autoři navzájem, popřípadě ho provádějí organizátoři konference.

V současnosti mnoho sborníků vychází také online, což urychluje publikační proces a také zvyšuje dostupnost sborníků a jejich snadnou vyhledatelnost na internetu.

Odborná kniha

Vznik odborné knihy může být iniciovaný vydavatelem, který nás požádá o sepsání knihy na určité téma, anebo můžeme my sami hledat vydavatele pro naši knihu. U kolektivních monografií je obvykle určen jeden či více editorů, kteří pak vyhledávají autory pro jednotlivé kapitoly knihy.

U knih bývají recenzenti (někdy se jim říká oponenti) častěji neanonymní a komunikují přímo s autorem či autory kapitol. Výhodou je možná spolupráce s oponentem či oponenty již v průběhu přípravy publikace, což může pomoci opravit spoustu chyb ještě před dopsáním knihy. Typicky bývají dva až tři oponenti.

Vydavatelem knih bývá často instituce, na které autoři pracují či studují. Instituce (např. univerzity) nemusejí na knize zbohatnout a můžeme tak vydat knihu i ve velmi malém nákladu. Nevýhodou bývá malá distribuce těchto knih, kdy se kniha jen výjimečně dostane do běžných knihkupectví. Proto také mnoho institucí začalo své knihy vydávat v elektronické podobě ve formátu pdf či jako e-book.

Komerční nakladatelství odborné literatury (např. Grada, Portál) musejí více vybírat, kterou knihu vydají. Kritériem pro komerční vydavatele často bývá potenciál prodat alespoň 500 a více výtisků. Nicméně i s komerčními vydavateli se dá někdy

domluvit a kniha může být vydána i v nižším nákladu, pokud se autor či zaměstnavatel autora podílí na nákladech na vydání. Vydavatelství pak dodá svoji „značku“. S výběrem vydavatele je dobré se poradit u zkušenějších kolegů, kteří se znají s redakcemi a vědí, kde může být vhodnější knihu vydat.

Pokud nenapíšeme bestseller, tak obvykle za vydání odborné knihy či sepsání kapitoly v ní nic nedostane. Odměnu autor může dostat od instituce, kde bude danou publikaci vykazovat.

Knihy, které jsou kolektivním dílem více autorů, mají obvykle jednoho či více editorů, kteří dohlíží, aby jednotlivé kapitoly na sebe navazovaly a kniha tvořila ucelené dílo. Editoři by měli mít již na začátku jasnou představu o struktuře knihy, aby jednotliví autoři věděli, na co se mají zaměřit a co už bude součástí kapitoly jiného autora. Z tohoto důvodu si autoři jednotlivých kapitol musí obvykle přečíst i kapitoly ostatních autorů a své texty provázat vzájemnými odkazy a na závěr doladit některé části, aby na sebe lépe navazovaly. Po finalizaci všech kapitol pak editoři ještě doladují celý text, aby působil více jednotně, a dohledávají další možnosti většího provázání jednotlivých kapitol.

Epilog

A toto je konec Malé knížky o odborném psaní. Doufám, že vám pomohla se lépe orientovat v oblasti odborného psaní a přinesla i kousek slibované úlevy.

Ať se vám daří nejen při psaní odborných textů! Váš A. N.

SOUHRN

Publikace je určena začínajícím autorům odborných textů z oblasti sociálních, humanitních a pedagogických věd. Ačkoliv jsou mezi jednotlivými disciplínami určité rozdíly, většina znaků odborného textu bývá stejná a autoři mívají s psaním podobné problémy. Publikace má čtyři části.

První část se zabývá otázkami, které autoři často řeší před samotným psaním odborného textu. O čem vůbec psát? Může mít náš text nějaký smysl či dopad? Pokud ano, jaký? Je pro nás lepší napsat článek nebo kapitolu v knize?

Druhá část se věnuje smyslu jednotlivých částí textu. Co by mělo být jejich obsahem. Probírány jsou název, klíčová slova, abstrakt či souhrn, úvod, strukturování textu, diskuse a závěry, literatura, přílohy a poznámky pod čarou.

Třetí část se soustředí na literární zdroje. Jakými se inspirovat? Jak pracovat s myšlenkami druhých? A kde zdroje vůbec najít?

Čtvrtá část se zaměřuje na řemeslo psaní a jak se v něm zlepšit. Zdůrazněna je ústřední role příběhu, a jakou formou může být tento příběh vyprávěn. Dále je věnován prostor stylu psaní, argumentaci, vylepšování textu a publikačnímu procesu.

Cílem publikace je vše předat v ucelené a stručné formě a dodat autorům sebevědomí, že psaní odborného textu není až tak složité, pokud víme jak na to a máme dostatečnou motivaci.

SUMMARY

The publication is intended for beginning academic authors from the social sciences, humanities and educational sciences. Although there are differences among disciplines, most characteristics of scholarly writing are the same and authors tend to have similar problems with writing. The publication has four parts.

The first part deals with issues that authors think about before the actual writing of a scholarly text. What will they write about? Can the text have any meaning or impact? If yes, what? Is it better to write an article or chapter in a book?

The second part deals with the meaning of the individual parts of the text, and what their content should be. The title, keywords, abstract or summary, introduction, text structure, discussion and conclusions, literature, annexes and footnotes are discussed.

The third part focuses on literary resources. Where can one seek inspiration? How can one work with the ideas of others? And where can one find resources?

The fourth section focuses on the craft of writing and how to improve it. It emphasizes the central role of the story, and how to tell this story. Next, the style of one's writing, argumentation, text enhancement and the publishing process are discussed.

The aim is to have everything in a compact and concise form and boost authors' self-confidence that scientific writing is not so difficult if you know how to do it and if we have enough motivation.

LITERATURA

Antes, P. (2007). Scientific Writing. French, German and English Compared. In B. Horryna, J. Krob, *Cesty k vědě. Jak správně myslet a psát*, 9–14. Olomouc: Nakladatelství Olomouc.

APA (2010). *Publication Manual* (6. vydání). Washington, DC: American Psychological Association.

Aron, A., Melinat, E., Aron, E. N., Vallone, R. D., & Bator, R. J. (1997). The experimental generation of interpersonal closeness: A procedure and some preliminary findings. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(4), 363–377.

Behún, D. (2011). *6 tipů pro psaní od George Orwella – 2. tip*. Dostupné na <http://www.proofreading.cz/6-tipu-pro-psani-od-george-orwella-2-tip> (Staženo 13. 2. 2016)

Billig, M. (2013). *Learn to write badly: How to succeed in the social sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.

Boice, B. (1997). Which is More Productive, Writing in Binge Patterns of Creative Illness or in Moderation? *Written Communication*, 14, 435–459.

Catron, M. L. (2015, January 9). To Fall in Love With Anyone, Do This. *The New York Times*. Dostupné na <http://www.nytimes.com/2015/01/11/fashion/modern-love-to-fall-in-love-with-anyone-do-this.html? r=0> (Staženo 3. 4. 2016)

Crabbe, T. (2015). *Proč nikdy nestíhám. Jak najít rovnováhu mezi prací a soukromím*. Bratislava: Noxi.

Ellis, C., & Bochner, A. (2003). Autoethnography, Personal Narrative, Reflexivity, Researcher as Subject. In N. K. Denzin, Y. S. Lincoln (Eds.), *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Frankfurt, H. G. (2005). *Sračka*. Praha: Columbus.

Glatthorn, A. A., & Joyner, R. L. (2005). *Writing the Winning Thesis or Dissertation. A Step-by-Step Guide* (2. vydání). Thousand Oaks: Corwin Press.

Glazarová, J. (1986). *Vlčí jáma*. Praha: Československý spisovatel.

- Goodson, P. (2013). *Becoming an academic writer: 50 exercises for paced, productive, and powerful writing*. London: Sage Publications.
- Hayot, E. (2014). *The Elements of Academic Style. Writing for the Humanities*. Chichester: Columbia University Press.
- Charvát, M. (2012). Volba tématu a výzkumný záměr. In A. Neusar, M. Charvát a kol., *PhD existence v oboru psychologie v České republice a na Slovensku*, 65–77. Olomouc: Univerzita Palackého.
- King, S. (2015). *O psaní*. Praha: Beta.
- Lunsford, A., Ruskiewicz, J. J., & Walters, K. (2001). *Everything's an Argument* (2. vydání). Boston: Bedford/St. Martin.
- Maierová, E., & Charvát, M. (2015). Léčení patologičtí hráči z pohledu inventáře stylů a poruch osobnosti. *Adiktologie*, 15(4), 342–352.
- Mareš, J. (2013). Přehledové studie: jejich typologie, funkce a způsob vytváření. *Pedagogická orientace*, 23(4), 427–454. DOI: 10.5817/PedOr2013-4-427.
- Masaryk, R. (2016). Cesty k lepší vědě. In V. Čajovová a kol., *Rozum: návod na použití. Psychológia racionálneho myslenia*. Bratislava: Iris.
- Mason, J. (2002). *Qualitative researching* (2. vydání). London: Sage Publications.
- Neusar, A. (2009). Jaké zdroje informací používáme při usuzování o příčinách vlastního chování. *E-psychologie* [online]. 3(2), 22–39.
- Neusar, A. (2012). Psaní odborného článku. In A. Neusar, M. Charvát a kol., *PhD existence v oboru psychologie v České republice a na Slovensku*, 170–185. Olomouc: Univerzita Palackého. Dostupné na https://www.researchgate.net/profile/Ales_Neusar/publications [Staženo 7. 2. 2016].
- Neusar, A. (2014). To trust or not to trust? Interpretations in qualitative research. *Human Affairs*, 24(2), 178–188. DOI: 10.2478/s13374-014-0218-9.
- Neusar, A. (2015). From burgers to tenure: Preserving quality amid the choices and dilemmas facing authors of scientific articles. *Human Affairs*, 25(3), 327–341. DOI: 10.1515/humaff-2015-0027.

- Neusar, A. (2016). Jak minimalizovat trápení při odborném psaní. In E. Maierová, L. Viktorová, M. Dolejš (2016). *PhD existence 2016. Česko-slovenská psychologická konference (nejen) pro doktorandy a o doktorandech. Sborník odborných příspěvků*, 70–75. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Neusar, A., & Smetáčková, I. (2012). O publikování. In A. Neusar, M. Charvát a kol., *PhD existence v oboru psychologie v České republice a na Slovensku*, 150–169). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné na https://www.researchgate.net/profile/Ales_Neusar/publications [Staženo 7. 2. 2016].
- Nevoralová, M., & Šťastná, L. (2013). Indikovaná primární prevence užívání návykových látek v praxi. *Adiktologie*, 13(1), 24–37.
- Orwell, G. (1946). *Politics and the English language*. London: Penguin (dostupné také na http://www.orwell.ru/library/essays/politics/english/e_polit).
- Richardson, L. (2003). Writing. A method of inquiry. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln, *Collecting and interpreting qualitative materials* (2. vydání), 499–541. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Rodriguez, V. (2013). *How to write an effective title and abstract and choose appropriate keywords*. Dostupné na <http://www.editage.com/insights/how-to-write-an-effective-title-and-abstract-and-choose-appropriate-keywords> (Staženo 4. 3. 2016).
- Roig, M. (2006). *Avoiding plagiarism, self-plagiarism, and other questionable writing practices: A guide to ethical writing*. Dostupné na <http://www.cse.msu.edu/~alexliu/plagiarism.pdf>. (Staženo 1. 3. 2015).
- Silvia, P. J. (2007). *How to write a lot: A practical guide to productive academic writing*. Washington DC: American Psychological Association.
- Schimel, J. (2012). *Writing Science: How to Write Papers That Get Cited and Proposals That Get Funded*. Oxford: Oxford University Press.
- Smetáčková, I., & Rubín, T. (2015). Když se dívky srovnávají s chlapci: Aktivace genderového stereotypu a výkon v matematice v prostředí českých škol. *Československá psychologie*, 59(6), 521–533.
- Sokal, A. D. (1996a). Transgressing the Boundaries : Towards a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity. *Social Text*, 46–47, 217–252.
- Sokal, A. D. (1996b). A Physicist Experiment with Cultural Studies. *Lingua Franca*, 6(4), 62–64.

Sternberg, R. J., & Sternberg, K. (2010). *The psychologist's companion: A guide to writing scientific papers for students and researchers* (5. vydání). Cambridge: Cambridge University Press.

Stočas, J. (2009). Rektorská rada předhusitské pražské třífakultní univerzity (do vydání Dekretu kutnohorského). *Nové poznatky a otazníky. Český časopis historický*, 107(3), 533–558.

Strunk, W., & White, E. B. (2000). *The Elements of Style* (4. vydání). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Šanderová, J. (2009). *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách*. Praha: Slon.

Tan, Ch.-M. (2014). *Hledej ve svém nitru. Nečekaná cesta k dosažení úspěchu, štěstí (a světového míru)*. Praha: Knižní klub.

Valkovská, P., & Neužilová Michalčáková, R. (2015). Autobiografická čichová paměť. *Československá psychologie*, 59(5), 406-418.

Zinsser, W. (2006). *On writing well: The classic guide to writing nonfiction* (30. vydání). New York, NY: HarperCollins.

Mgr. Aleš Neusar, Ph.D.

Malá knížka o odborném psaní

Výkonný redaktor: doc. Mgr. Jiří Špička, Ph.D.

Odpovědný redaktor: Mgr. Jana Kreiselová

Technická redakce: Mgr. Aleš Neusar, Ph.D.

Jazyková korektura: Mgr. Martina Michailidisová

Návrh a grafické zpracování obálky: Mgr. Aleš Neusar, Ph.D.

Publikace ve vydavatelství neprošla redakční technickou a jazykovou úpravou.

Vydala Univerzita Palackého v Olomouci

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.vydavatelstvi.upol.cz

www.e-shop.upol.cz

vup@upol.cz

Olomouc 2016

1. vydání

Ediční řada – Skripta

ISBN 978-80-244-4975-3 (online)

Neprodejná publikace

VUP 2016/0181